

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Manželství očima adolescentů ve vybrané střední škole

Lucie Vavřínová

Bakalářská práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie Vavřínová**
Osobní číslo: **H14633**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Manželství očima adolescentů ve vybrané střední škole**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se bude zabývat problematikou partnerských vztahů adolescentů, jejich názory na manželství a rodinu. Jejím hlavním cílem bude zjistit, jaký názor zaujímají žáci Střední průmyslové školy potravinářství a služeb v Pardubicích na manželství, partnerství a rodinu. Práce bude rozdělena do dvou částí. Teoretická část se bude zabývat tématem manželství a rodiny. Ve vybraných kapitolách bude vymezena historie a vývoj rodiny, bude charakterizovat moderní rodinu, rodinu úplnou a neúplnou, ale také rozvod. Dále se bude zaměřovat na alternativní formy soužití, mezi které patří např. nesezdaná soužití, fenomén singles či homosexuální partnerství. V neposlední řadě se soustředí na období dospívání a představy adolescentů o manželství a rodině. Empirickou část bude tvořit samotný kvantitativní výzkum, který bude prováděn pomocí dotazníku se sto respondenty ve věku 15- 18 let na výše uvedené střední škole. Výzkum bude zaměřen na zjištění představ adolescentů o manželství, rodina a partnerství.

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

- FIALOVA, Ludmila. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 2000, 163 p. Studie Slon, sv. 24. ISBN 80-858-5087-7
- FUČÍK, Petr. Rozvod a změny reprodukčních strategií. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 168 s. ISBN 978-80-210-6093-7.
- MAREŠ, Petr (ed.) a Tomáš POTOČNÝ (ed.). Modernizace a česká rodina: Modernization and the Czech family : sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15.-17. října 2003 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2003, 348 s. Sociální studia. ISBN 80-86598-61-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. 1. vyd. Praha: SPN, 1992, 223 s. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Krizové situace v rodině očima dítěte. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 128 s. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9.
- MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 311 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 38. sv. ISBN 80-864-2958-X.
- MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 250 s. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.
- SCHAEFFEROVÁ, Edith. Co je rodina?. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995, 178 s. ISBN 80-854-9541-4.
- SINGLY, François de. Sociologie současné rodiny. Vyd. 1. Překlad Stanislav Štech, Ludmila Šašková. Praha: Portál, 1999, 127 s. ISBN 80-717-8249-1.
- STAFFORD, Tim. Sexuální chaos. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996, 134 s. ISBN 80-85495-54-6.
- VESELÁ, Renata. Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 262 s. ISBN 80-86432-48-3.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

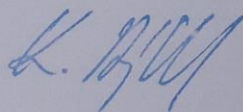
Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Křišťálová

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

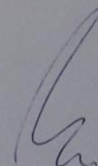
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu odborné literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 26. 3. 2018

Lucie Vavřínová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Janě Křišťálové za odborné vedení práce, rady a připomínky a za vstřícnost při konzultacích. Dále bych chtěla poděkovat Ing. Jaroslavu Myslivci, Ph.D. za rady a pomoc s praktickou částí práce.

Děkuji také respondentům, bez nichž bych nemohla uskutečnit svůj výzkum.

ANOTACE

Bakalářská práce se bude zabývat problematikou partnerských vztahů adolescentů, jejich názory na manželství a rodinu. Jejím hlavním cílem bude zjistit, jaký názor zaujímají žáci Střední průmyslové školy potravinářství a služeb v Pardubicích na manželství, partnerství a rodinu. Práce bude rozdělena do dvou částí. Teoretická část se bude zabývat tématem manželství a rodiny. Ve vybraných kapitolách bude vymezena historie a vývoj rodiny, bude charakterizovat moderní rodinu, rodinu úplnou a neúplnou, ale také rozvod. Dále se bude zaměřovat na alternativní formy soužití, mezi které patří např. nesezdaná soužití, fenomén singles či homosexuální partnerství. V neposlední řadě se soustředí na období dospívání a představy adolescentů o manželství a rodině. Empirickou část bude tvořit samotný kvantitativní výzkum, který bude prováděn pomocí dotazníku se sto respondenty ve věku 15-18 let na výše uvedené střední škole. Výzkum bude zaměřen na zjištění představ adolescentů o manželství, rodina a partnerství.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rodina manželství rozvod alternativní formy soužití adolescenti

TITLE

Marriage through eyes of adolescents on a selected secondary school

ANNOTATION

The Bachelor thesis deals with problems of partnerships of adolescents, their opinions on marriage and family. Its main goal is to find out what opinions students of Secondary technical food and services school in Pardubice have on marriage, partnership and family. Thesis is divided into two parts. Theoretical part deals with marriage and family. Selected chapters focus on history and evolution of a family, characterize modern family, both complete and incomplete family and also a divorce. Furthermore, it focuses on alternative ways of living together such as unmarried couples, phenomenon of singles and homosexual partnerships. Last but not least it focuses on the period of adolescence and what adolescents think about marriage and family. The empiric part will be made of quantitative research done through questionnaires given to one hundred students aged

15 to 18. The research is focused on finding out how adolescents look at marriage, family and partnership.

KEYWORDS

Family marriage divorce alternative forms of partnerships adolescents

OBSAH

ÚVOD	11
1 RODINA	12
1.1 Definice rodiny	12
1.2 Historie české rodiny	14
1.3 Vývoj rodiny od 20. století po současnost	17
1.4 Moderní rodina.....	20
1.5 Manželství a rozvod.....	24
1.6 Rodina úplná a neúplná.....	28
2 FUNKCE A FUNKČNOST RODINY	29
2.1 Biologická, reprodukční funkce rodiny	29
2.2 Materiální, ekonomická funkce rodiny	30
2.3 Výchovná, socializační funkce	30
2.4 Emocionální funkce	31
2.5 Funkčnost rodiny	33
3 ALTERNATIVNÍ FORMY SOUŽITÍ.....	35
3.1 Nesezdaná soužití.....	35
3.2 Singles.....	36
3.3 Homosexuální partnerství	37
4 POHLED ADOLESCENTŮ NA VZTAHY A RODINU	38
4.1 Období dospívání – adolescence.....	38
4.2 Představy adolescentů o manželství a rodině.....	39
5 PRAKTICKÁ ČÁST	42
5.1 Cíl výzkumného šetření	42
5.2 Stanovení výzkumného problému.....	42
5.3 Metoda výzkumu	42
5.4 Charakteristika souhrnu respondentů.....	42
5.5 Hypotézy	43
5.6 Metoda sběru dat.....	43
5.7 Realizace výzkumu	43
5.8 Vyhodnocování výsledků šetření a interpretace dat	44
5.9 Vyhodnocení hypotéz	61
5.10 Závěr výzkumu	65

ZÁVĚR.....	67
SEZNAM LITERATURY	69
INTERNETOVÉ ZDROJE	71
SEZNAM TABULEK.....	72
SEZNAM GRAFŮ	72
PŘÍLOHY	74

ÚVOD

Předmětem bakalářské práce jsou představy adolescentů o manželství, partnerství a rodině. Práce má za cíl zjistit, jaký názor zaujímají žáci střední školy a jaké jsou rozdílné představy chlapců a dívek o manželství, partnerství a rodině. V práci se také zmiňuji o alternativních formách partnerství, manželství a rozvodu. V neposlední řadě analyzuji představy a názory studentů o dané problematice.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zabývám pojmem rodina, historií rodiny a moderní rodinou. Následně uvádím funkce a funkčnosti rodiny, definuji manželství a rozvod a rodinu úplnou a neúplnou. V neposlední řadě se věnuji alternativním formám soužití, kde vymezuji nesezdané soužití, singles a homosexuální partnerství. Poslední kapitola v teoretické části nese název Pohled adolescentů na vztahy a rodinu, kde definuji období dospívání a popisuji představy adolescentů o manželství a rodině.

V praktické části bakalářské práce využívám kvantitativního výzkumného přístupu. Nástroj pro výzkum je dotazník pro studenty Střední školy potravinářství a služeb v Pardubicích. Pomocí dotazníkového šetření a respondentů vyhodnocuji a představuji výsledky výzkumného šetření. Pro výzkum jsem si stanovila čtyři hypotézy a pomocí matematické statistiky ověřuji, zda hypotéza je či není potvrzena. V samotném závěru jsou tato data interpretována a shrnuta.

Téma rodina je v dnešní společnosti často diskutované téma. Nacházíme se v období, kdy se tradiční forma rodiny pomalu vytrácí a moderní rodina má mnoho podob, alternativ a směrů. Z tohoto důvodu jsem si vybrala téma mé bakalářské práce Manželství očima adolescentů ve vybrané střední škole. Zajímá mě, jaký mají mladí lidé názor na manželství a rodinu. Chtěla bych se dozvědět, zda je uzavření manželství stále aktuální, nebo je pouze přežitkem dnešní doby. Zajímají mě představy mladých lidí ve věku 15 – 18 let o manželství, partnerství a rodině, protože se trendy v této problematice rychle mění a pojem rodina a manželství už neznamená to, co kdysi. Společnost uznává nesezdané soužití jako plnohodnotný vztah dvou lidí a s tím souvisí i pokles sňatečnosti. Většina mladých lidí odkládá manželství až do doby, kdy se jim narodí první dítě. Některé páry odkládají sňatek na pozdější dobu nebo nejsou sezdány vůbec. I přes to, že manželství není pro mladé tak atraktivní jako dřív, myslím si, že je pro většinu lidí stále důležité.

1 RODINA

1.1 Definice rodiny

Nalézt odpovídající definici rodiny je obtížné nejen s ohledem na různé oblasti použití tohoto pojmu, ale i vzhledem ke kulturnímu a civilizačnímu prostředí dané společnosti. Není možné hovořit o jednom pevném všeobecně přijímaném pojmu rodiny, ale spíše o jednotlivých aspektech tohoto termínu tak, jak se odrážejí v různých vědních oborech. (Národní zpráva o rodině, 2004)

Pojem rodina je natolik obsažný, že se při jeho zkoumání setkáme s celou řadou různých definic. Každý intuitivně ví, co je to rodina, ale když se začneme ptát, dostaneme odpovědi tolik, kolik nás je. V dnešní západní společnosti je tendence nazývat rodinou jakékoli uspořádání příbuzenských vztahů. Podle Singlyho zůstává rodina stále nejvýznamnějším opěrným bodem a institucí socializace člověka. Tvář rodiny, způsoby jejího fungování, podoby rodinné intimity se mění, avšak některé opěrné pilíře rodinného života již více než století zůstávají. (Singly, 1999)

„V nejširším pojetí je rodina chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity. Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí ve své podstatě neměnnou sociální institucí, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána.“ (Národní zpráva o rodině, 2004, str. 3)

Rodina je jednou ze základních strukturálních složek společnosti a složkou zcela základní, pokud jde o zajišťování péče o děti a mládež. Právě v tomto smyslu vyznívá nárok, který lze často slyšet: *„Rodina je základem společnosti, jaká rodina – takové děti.“* (Helus, 2007, str. 135)

Rodina provází člověka tak dlouho, jak je samo lidstvo staré. Ve všech kulturních prostředích je rodina prvním modelem společnosti, se kterým se jako děti setkáváme. *„Rodina je základním životním prostředím dítěte. Nejen že dítě obklopuje, ale také se do něho promítá.“* (Helus, 2007, str. 135)

Rodina je v celé své historii stále nenahraditelnou a nepostradatelnou institucí pro dospělého člověka i pro dítě. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci a funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Rodina stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat. (Kraus, 2008)

Matějček uvádí, že „rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí. Nevznikla pouze z přirozeného pohlavního pudu vedoucího k rozmnožování, ale především proto, aby bylo potomstvo ochraňováno, učeno, vzděláváno a připravováno na život. V rodinném životě se přirozeně a účelně uspokojují základní psychické potřeby dítěte. Dalším objevem vědy je skutečnost, že nejen děti potřebují rodiče, ale také rodiče potřebují děti.“ (Matějček, 1994, str. 15)

Podle Nakonečného je „rodina charakteristická primární malá skupina, která je sociologicky charakterizována jako společenská instituce tvořící důležitý „stavební kámen“ lidské společnosti, neboť má řadu významných společenských funkcí.“ (Nakonečný, 2009, str. 425)

Sociolog I. Možný označuje rodinu jako „stabilizující prvek, který brání společenský systém před chaosem a zhroucením.“ (Možný, 2006, str. 14)

E.Schaefferová definuje rodinu jako seskupení jedinců, kteří se vzájemně intelektuálně, citově, duchovně, fyzicky a duševně ovlivňují. Dále rodinu definuje jako umělecké dílo, které se neustále vyvíjí a proměňuje. Rodina je místem, kde se rodí a utvářejí mezilidské vztahy a je kolébkou tvořivosti. (Schaefferová, 1995)

Rodina je přirozeným důsledkem soužití muže a ženy, jejich touhy po dětech, a má tak hluboké biologické kořeny. (Nakonečný, 2009)

Rodinu charakterizuje vzájemné sdílení životního času a životního prostoru vychovatelů a dítěte. To je základním předpokladem pro učení a vzdělávání, které bychom mohli označit jako „školu života“, tj. učení nápodobou, učení identifikací, učení přitažlivými vzory, společnou činností, soužitím. Vychovatelé v rodině roli otce a matky zpravidla nehrají, ale tuto roli žijí – jsou v ní. Sdílen je konkrétně naplněný čas a konkrétně naplněný prostor. (Matějček, 1992)

Rodina je instituce, která je formovaná civilizací, společností a kulturou. Rodina je základem společnosti a má v každé společnosti jiný význam. Ve všech známých společnostech je rodina hlavním činitelem socializace a tvorby společnosti z nedospělých jedinců. (Matoušek, 2010)

Rodina je základní a nejvýznamnější společenskou jednotkou, jejíž společenský význam je nezastupitelný a je z tohoto důvodu chráněna zákonem. Jedině zdravá rodina je zárukou zdravé výchovy dětí. Žádoucím předpokladem, nikoliv však podmínkou pro založení rodiny, je manželství. (Veselá, 2003)

Rodina je skupina osob spojených přímým příbuzenstvím, jejíž dospělí členové a členky na sebe berou zodpovědnost za děti. (Giddens, 2013)

Pro rodinu je typický „interakční“ model výchovy. Matějček píše o výchovné interakci a klade důraz na to, že ve výchově nejde o jednostranné záměrné a cílevědomé působení

aktivního vychovatele na pasivního vychovávaného, ale o vzájemné působení jednoho na druhého. Myslí se tím, že stejně jako je dítě vychovááno svým rodičem, tak dospělý je vychováván svým dítětem.

Dále Matějček ve své knize uvádí celosvětový vývoj, který klade důraz na uspokojení osobních psychických potřeb dospělého člověka soužitím s dětmi. Všechny zkoumané matky dostaly otázku: „Jaký je podle vašeho názoru hlavní důvod, proč lidé chtějí mít děti?“

1. náplň života	34%
2. uspokojení citových potřeb	22%
3. náplň a pouto manželství	19%
4. zábava a radost s dítětem	25%

Dítě přináší pro rodiče to, co nazýváme uspokojením duševních potřeb. Přináší jim nové poznatky a zkušenosti, smysl života, citovou vázanost, společenský status a výhled do budoucna. (Matějček, 1992)

1.2 Historie české rodiny

Minulost evropské rodiny má vliv na její současnost jak v tom, co přetrvává, tak v tom, co se změnilo. Rodina prodělala důležité změny, ale některé velmi významné rysy přetrvávají do dnes, byť jen proto, že společenská reprodukce stále vyžaduje nějaký typ rodinné struktury a silnou vazbu uvnitř generací a mezi nimi. Výlučnost moderní rodiny, zejména západoevropské, se zdůrazňuje někdy až příliš, neboť některé její rysy existují už od konce doby římské a vyskytují se zároveň v jiných státech světa. Nejstarší kořeny evropské rodiny leží v klasických středomořských civilizacích Řecka a Říma a také v germánských a keltských společnostech, které ovládaly většinu severu a západu, zatímco řecká a římská civilizace vzkvétala na jihu. Oběma vlivům se přičítá zodpovědnost za důležité rysy rodiny v pozdější Evropě. Římu za rodinné právo a germánským kmenům za důraz na individualismus. Další nejvýznamnější roli sehrál nástup křesťanství, které původně přišlo z Blízkého východu, neboť církve při obracení pohanů na víru zavedla množství změn, které přetvořily dřívější modely rodinného života. Rodiny se zakládaly kvůli státu a kvůli zájmům rodin, resp. rodů, z nichž manželé pocházeli. Elita bývala ve většině případů pod větším dohledem a její členové vstupovali do manželství dříve především z dynastických důvodů. Chudší lidé měli v tomto ohledu větší možnost výběru. (Goody, 2006)

Změny v evropské rodině po renesanci se často diskutují v souvislosti s ekonomickým vývojem, k němuž tehdy docházelo – s rozvojem obchodu, zejména vnějších trhů se změnami v zemědělství, v městském životě, v obchodní a výrobní základně, které tento vývoj doprovázely. S rozmachem měst pochopitelně vznikl mezi rodinou, domácností a živobytím jiný vztah než ten, který existoval ve venkovských oblastech. Ke změnám docházelo v náboženské praxi a přesvědčeních, které přinesla reformace a protireformace. Změny v posíleném nástupu vzdělanců a rozvoje systémů poznání nastaly zejména v době osvícenství. Obojí vedlo k oslabení dřívějších norem obsažených v křesťanské věrouce a šíření církví, které do té doby odpovídalo za širokou škálu pravidel rodinného života. (Goody, 2006)

Na přelomu 18. a 19. století došlo v celé Evropě k nárůstu počtu nemanželských dětí. V některých případech zde hrály roli překážky stojící v cestě sňatku a fakt, že až do poloviny 19. století bylo velmi obtížné dosáhnout rozvodu. Tento nárůst se považuje za důsledek rozšíření tržního kapitalismu, který způsobil rozvrat rodinných vztahů a poskytl mladým ženám větší svobodu. V dřívějších dobách se často stávalo, že žena otěhotněla před svatbou, ale tlak okolí zvyšoval pravděpodobnost, že ke sňatku nakonec dojde, zatímco dnes tomu už tak není. (Goody, 2006)

V předmoderní Evropě děti často pracovaly na polích a často pomáhaly rodičům už od věku sedmi či osmi let. Ty, které se neúčastnily práce v rodinných povoláních, zpravidla odcházely z domácností svých rodičů už v raném věku a pracovaly v jiných rodinách nebo se šly učit. Tyto děti se už většinou se svými rodiči nesetkaly. Jsou i jiné faktory, které odlišují dřívější rodinu od té dnešní. Patří sem například vysoká rozvodovost současné doby. Ve všech věkových kategoriích byla o mnoho vyšší úmrtnost. V raně moderní Evropě nepřežila první rok života čtvrtina dětí, kdežto dnes je to méně než 1%. Rodinnými vztahy mnohdy otřásla i smrt dětí nebo obou rodičů. V předmoderní době se manželství uzavíralo jako majetková dohoda. Z lásky se bralo jen málo párů, mnohé však ke vzájemné náklonosti časem dospěly při společné starosti o domácnost, výchově potomků a sdílení životních zkušeností. Dnes v převážné části moderního západu manželství láskou naopak začíná a pokračuje výchovou dětí. Postupem času se láska vytrácí a manželství je pouze majetkovou záležitostí. To je okamžik, kdy už láska vyprchala a není ničím víc než vzdálenou vzpomínkou. (Giddens, 2013)

Singly uvádí, že rodina je složená z muže a ženy a jejich dětí sdílející společné bydliště. Rodina existovala vždycky, ale ještě neznamená, že plnila stejné funkce, nebo že vztahy mezi generacemi fungovaly stejným způsobem. Nukleární rodiny v padesátých letech 20. století

nebyly stejné jako prosté domácnosti v 16. nebo 17. století. Termín rodina je velmi proměnlivý a jeho změny závisí na mnoha faktorech. (Singly, 1999)

Ve 20. století se používal pojem „vztahová“ rodina, což je označení, které zachovává základní charakteristiku rodiny, kterou Emile Durkehim tušil již v roce 1892: *„Ke své rodině máme pevný vztah jen proto, že máme pevný vztah k osobě svého otce, matky, k osobě své ženy a dětí. Všechno však bylo jinak v době, kdy vztahy, které pramenily z věcí, převládaly nad těmi, které vycházely z osob. V době, kdy celá rodinná organizace měla především udržet domácí statky v rodině a kdy všechny osobní ohledy se ve srovnání s tím zdály podružnými.“* Durkheim také tvrdil, že současná rodina (rodina 20. století) je čím dál více „soukromá záležitost“, a zároveň čím dál více věc „veřejná“. (Durkheim, 1921 in Singly, 1999)

Jako nukleární rodina je označována rodina, která se skládá z manželů (partnerů) a jejich vlastních či adoptovaných dětí, kdy všichni společně žijí v jedné domácnosti. (Murphy, 2004)

V 19. století byla zavedena právní nařízení omezující zákon o otcovském trestání. Otec už není hlavou rodiny a rodina už není „patriarchálního“ typu. Do rodiny začal čím dál více zasahovat stát z důvodu zájmu o dítě. (Singly, 1999)

V druhé polovině 19. století se postupně zesílil a rozšířil nesouhlasný postoj veřejnosti k „pracujícím manželkám“. V nových podmínkách tovární výroby znamenalo zaměstnání, zejména pro ženy, něco zcela jiného než dříve, protože zaměstnanec trávil spoustu času mimo domov. Prakticky poprvé v dějinách se práce, která stanovala normy, ocitla v konfliktu s rolí v domácnosti. Rovněž to vedlo k posílení důrazu kladeného na „morální mateřství“, které hlásalo, že péče o děti a vedení domácnosti jsou pro manželky nejhodnotnější, nejvíce uspokojujivou životní rolí. Postupně se začal klást větší důraz na střední a vyšší vzdělání žen a zesílil se vliv ženských hnutí. Tyto jevy spolu s tím, že manželství bylo stále méně bezpečné a trvalé, způsobily, že se zaměstnaná žena stala ve společnosti normou. Stále běžnější zaměstnávání žen vneslo do rodinného života dramatické změny. Porody a především péče o děti znamenaly při práci mimo domov překážky. V důsledku toho mívá dnes jen málo žen více než dvě děti a stále sílí trend mít pouze jedno dítě nebo žádné – k tomuto vývoji došlo v celé Evropě. I při tomto poklesu vznikají problémy s péčí o děti, protože výpomoc se vždy zdá nedostatečná, ačkoliv je pro vdanou ženu s dětmi, která chce jít do zaměstnání, nepostradatelná. (Goody, 2006)

1.3 Vývoj rodiny od 20. století po současnost

Rodina v průběhu staletí prodělala důležité změny, které ovlivňovaly její strukturu a podobu. Možný poukazuje na skutečnost, že se tato instituce, která byla vždy považována za nejstabilnější výtvar naší civilizace, mění ve svých nejzákladnějších charakteristikách. Jedná se o změny, které mají hluboké kořeny, ale právě ve druhé polovině 20. století se výrazně zviditelnily:

1. V křesťanském kulturním kruhu měla po staletí rodina monopol na legitimní sex. Tento monopol padl a stal se všeobecně legitimním sex předmanželský.
2. Vznikla nová technologie – hormonální antikoncepce a nitroděložní tělíčko a poprvé v historii lidstva postavily opravdu účinnou hráz mezi sexem a početím, i při legitimizaci mimomanželského sexu mohl zůstat monopol na legitimizaci plazení dětí. Poměrně dlouho v rodině zůstal. Od počátku sedmdesátých let ale ve všech společnostech prudce stoupá počet nemanželských dětí.
3. Tradiční rodina přispívala ke stabilitě společnosti tím, že výběr manželského partnera nebyl v rukou těch, kdož zakládali rodiny v novém pokolení, nýbrž v rukou jejich rodičů. Ti samozřejmě vybírali i s ohledem na to, nakolik je uvažovaný partner vhodný z hlediska zachování společenského postavení rodiny, jejího majetku i kulturního habitu. Hodnota svobodné volby, zdůrazňovaná na úkor hodnoty odpovědnosti, způsobila podstatné oslabení vlivu rodiny a minimalizovala tento stabilizující prvek.
4. V křesťanském světě měla rodina po staletí monopol na legitimní sex. Křesťanství pojímalo manželství jako instituci nezrušitelnou a rodinu považovalo za doživotní. Za trvalost rodiny ručila náboženská víra svou nejvyšší autoritou: *Co bůh spojil, člověk nerozlučuj*. Toto pojetí se neslučuje s přístupem k manželství v dnešní době. Je založeno zejména na sexuální přitažlivosti a síla svazku slábne. Začal růst počet rozvodů a opakovaných manželství.
5. Dále došlo k odluce bydliště a pracoviště a rodině se vzdálil námezdně zaměstnaný muž. Tam, kde byla rodina kdysi nezastupitelná, nastoupili specialisté a formální organizace. Škola převzala od rodiny vzdělávání dětí a masmédi zrušila monopol rodiny na jejich socializaci k respektovaným hodnotám a správnému životnímu stylu.
6. Oproti dřívějším dobám, kdy se rodilo hodně dětí, a byla vysoká úmrtnost, péče o děti dokázala naplnit život ženy i muže. Lidé se upínali více k rodině a vnímali ji jako oblast seberealizace. Avšak v polovině dvacátého století se dostala do rukou člověka

masově dostupná a účinná antikoncepce. To zapříčinilo nízkou porodnost a dnes jsou rodiny jen s jedním dítětem nejčastějším typem rodiny.

7. Poslední, velmi viditelnou změnou je profesní kariéra žen. Od konce padesátých let ženy hromadně opouštějí domácnost a kariéra se pro ně stává stejně důležitou jako pro muže. Ženy nechtějí zůstat s dítětem po narození dlouho doma, je pro ně čím dál více důležité postavení v zaměstnání. (Možný, 2006)

Tyto podstatné změny jsou v knize doplněny o tabulku základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny.

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	Široká, vícegenerační		Variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	Ekonomický	Ekonomický, sociální, kulturní	Sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	Sex, děti	děti	NELEGITIMIZUJE
Role	Komplementární, hierarchizované	Segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	Pečovatelské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	otec	Otec – matka, funkčně segregované	Individualizovaná, slabá
Reprezentace diskurzu	Náboženský, církevní	občanský	masmediální
Mezigenerační přínos	Patrilineární, autoritativní	Demokratický, smíšený	Slabý

Tabulka č. 1: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

Zdroj: Možný, 2006, s. 23

Od šedesátých let je žena v domácnosti kritizovaná, snižuje se stabilita manželství a také byl zákonem umožněn rozvod vzájemnou dohodou. Dále se rozvíjí manželství mimo soužití. Instrukce manželství sice nezaniká (většina párů na konci 20. století žije v manželství a mají zavedenou specializaci domácích rolí a funkcí), ovšem větší část své legitimacy už tato

instituce ztratila. Manželství je pro mnoho lidí už jen řešením tehdy, když chtějí mít dítě. Rozštěpení mezi rodinným životem a manželstvím začíná být značné. Přechod rodiny z 19. století až do šedesátých let 20. století se projevuje tím, že vztahy samy o sobě nemají hodnotu. Ta vyplývá především z uspokojení, které mají poskytnout každému členu rodiny. Pojem „šťastná rodina“ je dnes už méně přitažlivým ideálem. Důležité je, aby byl člověk šťasten sám za sebe. „Já“ dnes převažuje nad „my“, ale „já“ nevyžaduje zánik manželství nebo rodiny – právě naopak. (Singly, 1999)

Singly ve své knize shrnul proměny francouzské rodiny od šedesátých let do šesti bodů. Podobný vývoj odpovídá ve většině případů i u nás, přestože některé normy byly přijaty dříve a jiné později:

1. snížení počtu sňatků (ať už prvních, nebo dalších sňatků) a zvýšení počtu nesezdaných svazků (nebo spolužití);
2. nárůst počtu rozvodů a rozchodů;
3. nárůst neúplných rodin s jedním rodičem (tj. domácností s jedním rodičem a jedním nebo více dětmi); dále rodin nově složených nebo obnovených (domácnost tvořená párem, jehož alespoň jeden člen má již za sebou nějakou manželskou zkušenost a stará se o jedno ze svých dětí z prvního manželství);
4. snížení počtu porodů;
5. nárůst mimomanželských porodů;
6. nárůst námezdní práce žen, převážně matek, a následně i párů, kde jsou oba manželé zaměstnáni.

Singly dále ve své knize uvádí, že sňatek už není institucí, která znamená počátek společného života a jeho ochranu. Uvádí, že manželský život se stal nestálým a křehčím. Křehčím z toho důvodu, že dříve rozdělila manželský pár pouze smrt, ale doba od dvacátého století je charakterizována větším ovládním vlastního osudu, ať už jde o jednotlivce nebo celé rodiny. Převládá hodnotový systém vyzdvihující autonomii a také vznikají nové podmínky, které ovládní vlastního osudu usnadňují, např. antikoncepce. Přestože manželé touhu po dětech nesnižují, raději se přiklání k individuální autonomii. Ta je vyznačována tím, že muž i žena se chtějí stát v manželství sami tvůrci jejich sociálních rolí – manželky a manžela. To se projevuje dvojí tendencí: jednou je odmítání instituce manželství, druhou představuje

kritika dělby práce mezi pohlavími. Lidé jsou méně závislí na institucích a dalších osobách a ženy i muži chtějí zůstat sami sebou i v rodinném životě. Manželství totiž nebylo ve 20ti.letech atraktivní, když bylo chápáno jako možné uzavření se do předem určených rolí. Naopak soužití v nesezdaném svazku je oceňováno, protože je chápáno jako méně rigidní forma soužití, lépe vyhovující individuálním požadavkům. Křehkost svazků je tak důsledkem přednostního zaměření lidí na vztahy a na afektivní potřeby. (Singly, 1999)

1.4 Moderní rodina

Matoušek ve své knize uvádí, že současné rodiny začínají párovým soužitím dvou partnerů. Soužití se vyvíjí a transformuje do mnoha podob a forem vztahů. Tradiční model, tedy sezdaný pár a jejich děti, slábne. Dříve se rodina definovala svazkem. Dnes je rodina spíše zkratkou pro rodinné soužití blízkých lidí. Současná rodina je ve srovnání s minulostí velmi křehká a málo stabilní. (Matoušek, 2013)

Pro naši současnou společnost je podle Možného typické spojení nukleární rodiny s rodinou ženy, která s nimi nežije v těsné blízkosti. Naprostá většina městských rodin žije ve dvougeneračních rodinách. Autor na podkladě studia velkoměstské rodiny tvrdí, že děti mají mnohem volnější vztah k otci než k matce, s nímž je možné až do doby dospívání komunikovat o takových tématech jako jsou škola, kamarádi, filmy, móda. S otcem je spíše možné mluvit o sportu a politice, otec se mnohem méně než matka zajímá o školu a mnohem méně vypráví dítěti o svém zaměstnání. Otec také méně než matka zasahuje dítěti do volby povolání, což tradičně bývala sféra otcovské autority. Otec častěji než matka rozkazuje – ta spíše prosí a žádá, s otcem mají děti častěji horší vztah než s matkou. (Možný, 1990)

Současná rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností, málokterá rodina by dnes vystačila s jedním platem. Žena je u nás přetížena spojením práce a domácnosti. Je v rodině častěji nespokojena než muž a častěji také dává podnět k rozvodu. Muž je v práci více angažován než žena, má v práci větší zodpovědnost, má v průměru více podřízených, je za svou práci lépe ohodnocen, je v ní spokojenější a čeká od ženy, že ona jeho pracovní zaujetí bude chápat a podporovat. Žena čeká od muže kromě pomoci v domácnosti a hmotného zajišťování rodiny především citový souzvuk a vztahové porozumění. Z toho vyplývá, že muži zatím neočekávají, že by se žena měla výrazněji nebo stejně jako oni angažovat v mimo rodinných sférách – v zaměstnání a v politice. (Matoušek, 2003)

V současné době jsou sňatky a narození dětí u nás odkládány na vhodnější dobu, tj. na dobu, kdy má mladý člověk dokončené vzdělání a alespoň započatou pracovní dráhu. Celkově klesá

ochota vstoupit do manželského svazku tradičního typu a přivedením dětí na svět na sebe brát zodpovědnost za jejich osud. V současné době zažívají moderní rodiny různé problémy. Jedním z problémů je krize v rodině muže, který začal podnikat. Podnikání se mu daří, ale on je v rodině přítomen jen minimálně. Někdy se svou absencí snaží vynahradit zvýšeným přispíváním do rodinného rozpočtu. Jindy frustruje zbytek rodiny tím, že většinu financí investuje do svého podnikání a členové rodiny si připadají ukřádceni na svých právech. Někteří z těchto mužů si dopřávají milenky, někteří se rozvádějí a znovu se žení s mladšími, atraktivnějšími partnerkami. Jiným typem nového problému jsou rodinné konflikty vyvolané tím, že žena dosáhla výrazně lepšího postavení a příjmu než její manžel. V dalších rodinách jsou na společenském vzestupu oba manželé a potíží je, kdo a v jaké míře se bude věnovat dětem a domácnosti. Tato potíž se někdy řeší angažováním babiček, které převezmou břemeno domácích povinností, a později se toto břemeno přesune na nejstarší dítě. U rodičů časem může stoupat i nezáměr o děti, který je kompenzován odměnou. Šetřením, jež provedli Vaníčková a kol. u 358 desetiletých dětí jednoho pražského obvodu, bylo zjištěno, že nejčastější formou odměny v rodině je pochvala a nejčastější formou trestu je hubování. Hned na druhém místě v odměnách jsou dárky. Ale plná třetina dětí jsou trestána pouze výjimečně – tzn. jen několikrát za rok. Trestají většinou matky, ale tvrdé tresty uplatňují otcové. Výchova dětí v moderních rodinách je zatím stále autoritářská. (Matoušek, 2003)

Podle L. Šulové v knize Psychologické aspekty změn v české společnosti, se rodina neustále vyvíjí, mění a reaguje na změny společenských či ekonomických podmínek. V knize uvádí některé znaky současné české rodiny, které lze doložit vybranými sociologickými či demografickými údaji.

- Mění se očekávání trvalosti vztahu: Jednotlivec nechce riskovat, nechce se „obětovat“ v zájmu rodiny, nechává si prostor pro změnu na základě svého svobodného rozhodnutí. Objevuje se řada alternativ společného soužití se vztahy formálně nezakotvenými – manželství na zkoušku; partnerství, kdy oba mají vlastní domácnost; matka s dítětem, o jehož existenci biologického otce neinformuje; dlouholetý trvalý vztah s dětmi, ale bez formální stránky manželství; partnerství úmyslně bez dětí (děti jsou příliš velká zodpovědnost).
- Odklad uzavření prvního manželství do vyššího věku, a to především ve věku do 30ti let. Ve věku 25 let v manželství v roce 1991 žilo 60% mužů a 79% žen, v roce 2001 bylo v tomto věku ženatých pouze 26% mužů a vdaných pouze 79% žen. V roce 2003 dokonce bylo uzavřeno nejméně sňatků od první světové války – 48 943. (Národní zpráva o rodině, 2004 in Gillernová a kol., 2011)

- Odsouvání rodičovství na pozdější období. V důsledku takových rozhodnutí může dojít ke snižování porodnosti. Odsunutím rodičovství na pozdější dobu už často chybí komplikace spojené s vyšším věkem. (Šulová 1998 in Gillernová a kol., 2011)

Podle J. Kocourkové lze odlišit dvě skupiny příčin poklesu plodnosti. První z nich, kulturní, souvisí se změnou hodnotové orientace. Dle autorky došlo k dramatickému posunu v normách a postojích populací, k posílení individualismu a zdůrazňování seberealizace jedince a jeho zpráv. Součástí tohoto procesu byly změny v oblasti rodiny a partnerských vztahů. *„Změna hodnotové orientace mladých lidí se projevila v jejich odlišném přístupu k životním rozhodnutím. Rozšíření individualismu se odrazilo v posílení vědomí odpovědnosti za vlastní život. Z tohoto pohledu lze na odklad rodičovství nazírat nejen jako na upřednostňování jiných životních hodnot, ale také jako na projev zvýšené odpovědnosti, se kterou mladí lidé přistupují k zakládání rodiny.“* (Kocourková, 2002, str.16 a 21 in Gillernová a kol., 2011)

Podle L.Rabušice je nízká úroveň plodnosti způsobena hodnotovými prioritami mladé generace, která zdůrazňuje individualismus a seberealizaci. *„Dítě již není osou a cílem generace partnerského vztahu, jako tomu bylo dříve, je pouze jedno z mnoha možností realizace jedince, jednou z variant životního stylu, které nabízí postmoderní společnost. Z tohoto důvodu narůstá podíl mužů a žen, kteří zůstávají celoživotně dobrovolně bezdětní, z tohoto důvodu také existují podíly rodin, které mají pouze jedno tzv. statusové dítě.“* (Rabušic, 2002, str. 54 in Gillernová a kol., 2011)

Dále L. Rabušic uvádí, že zajistit touhu po vyšším počtu dětí znamená ovlivňovat hodnoty mladých lidí takovým způsobem, aby se plození dětí a výchova dostaly na přední příčky jejich hodnotové hierarchie. V praxi to především znamená přesvědčit mladé ženy, že mají začít preferovat rodinnou kariéru a svou seberealizaci opřít o plození a výchovu dětí. Jejich vzdělanost ale v posledních letech roste, rostou i jejich životní šance a pro české ženy je stále obtížnější je ignorovat. (Rabušic, 2002 in Gillernová a kol., 2011)

Z výsledků šetření, které uvádí D. Hamplová, vyplývá, že i když ženy všech stupňů vzdělání považují rodinu za velmi důležitou, vysokoškolačky kladou větší důraz na seberealizace, kariéru, čas na vlastní zájmy a potřebu poskytnout dětem vzdělání. Lze konstatovat, že čím vyššího vzdělání žena dosáhla, tím nižší počet dětí se rozhodla mít. Ženy s vyšším vzděláním mívají náročnější práci a je pro ně obtížnější skloubit zaměstnání s péčí o děti, často proto počet svých dětí omezují. (Hamplová, Rychtaříková, Poláková, 2003 in Gillernová a kol., 2011)

Další znaky charakterizující současnou českou rodinu jsou:

- Akceptace dvoukariérové rodiny, kde je dítě zplozeno, ale péče o něj je předána někomu jinému.
- Přímé výchovné působení rodičů je do jisté míry nahrazováno institucemi.
- Dochází k omezování bezprostředních kontaktů mezi partnery i mezi dětmi a rodiči následkem celkového životního způsobu, tempa apod.
- Činnosti dříve zajišťované rodinou zajišťuje společnost jako celek (výchova, péče o děti). Chybí tím důležitý aspekt společně vykonávaných činností, které posilují soudržnost této specifické sociální skupiny.
- Specifičnost mužské a ženské role je na základě různých vlivů (rovnoprávnost mužů a žen, feministické hnutí) stále více stírána. (Šulová, 1998 in Gillernová a kol., 2011)

Helus se ve své knize zmiňuje o pěti znacích současné rodiny, které dnešní rodinu definují a odlišují od rodiny někdejší. Současná rodina je zpravidla označována několika pojmy, které nám dobře přiblíží její rysy. Jedná se o rodinu:

- Nukleární, neboli jádrovou
- Manželskou
- Dvougenerační
- Intimně vztahovou
- Privátní individualizaci

Všechny tyto pojmy mají k sobě velmi blízko a mají podobný směr.

Současná rodina je rodinou nukleární. Jedná se o rodinu, kterou tvoří málo lidí, kteří sdílejí intimní soužití, které je něčím jako jejím nitrem. To právě jádro tvoří partnerská/manželská dvojice. Jestliže jde o manželský pár, hovoříme zároveň o manželské rodině. Manželé jsou také otcem a matkou svých dětí a pečují o děti přisvojené či děti z předchozích manželství muže a ženy. Tím současně říkáme, že je to rodina dvougenerační – pozůstává z generace otce a matky a generace dětí.

Těmito třemi znaky se současná rodina liší od rodiny, kterou označujeme jako velkou nebo vícegenerační. Tyto typy rodiny byly samozřejmostí do průmyslové revoluce a přetrvávaly až do přelomu 19. a 20. století. Základem těchto rodin byl manželský svazek, ten byl ale daleko více, než je tomu dnes, zapojen do širších příbuzenských vztahů. Charakteristické je, že uzavírání sňatků nebylo rozhodnutím samotných mladých lidí, ale jejich rodičů. Cílem bylo napomoci rozhojnění majetku a posílení prestiže. Láska nemohla být za těchto okolností

tím nejdůležitějším. Dobré rozhodnutí rodičů mělo až posléze korunovat i to, co je dnes rozhodujícím na samém počátku – láskyplný cit.

Čtvrtou charakteristikou současné nukleární rodiny oproti rodině tradiční je rodina intimně vztahová. Je to rodina proniknutá citovou blízkostí. Velkou roli hraje vzájemné vcítění a poskytování citové opory.

Pátým pojmem, který nás uvádí do porozumění základním znakům současné rodiny, je pojem privátní individualizace. Vymanění z pout tradice, historicky předávaných zvyků a závazků, majetkových a profesních předurčeností, znamená možnost i nutnost rozhodovat se, volit, nést za své rozhodnutí zodpovědnost, umět si poradit sám se sebou. (Helus,2007)

Tradice nukleární rodiny, kterou tvoří oba biologičtí rodiče a jejich děti, je dnes udržovaná s mnohem menší samozřejmostí než v minulém století. S rostoucí rozvodovostí vznikají nová uskupení vlastních a nevlastních rodičů a dětí, vlastních a nevlastních prarodičů a náhradních postav. Za rodinu se pokládá i tzv. jednopohlavní rodina, ve které chybí jeden z rodičů, ať už vlastní nebo nevlastní, zatím častěji otec než matka. O slovo se v tomto nepřehlédnutém chaosu hlásí také lidé, kteří biologickou rodinu založit ani nemohou. Patří sem homosexuálové či transsexuálové, a také lidé, kteří kvůli svému vyššímu věku mají poměrně malou pravděpodobnost, že stihnou dovést své děti k dospělosti. V dnešní době se rodinou cítí být i bezdětné páry a chaos každým rokem narůstá. (Bárta, Kovář, Foltýn, 2015)

1.5 Manželství a rozvod

V České republice je manželství vymezeno Zákonem 89/2012 Sb. občanského zákoníku. Tento zákon uvádí, že manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. (Zákon č. 89/2012 Sb.)

Manželství je považováno za sociální instituci podchycenou a chráněnou celou řadou zákonů, rituálů a zvyků. Po celá staletí bylo považováno za vztah trvalý a výlučný. Manželství dnes nabízí mnohem bohatší soužití, než tomu bylo dříve a je nepochybně celoživotní záležitostí pro celý život. (Kelly, 2012)

Giddens definuje manželství jako *společensky uznávaný a schválený sexuální svazek mezi dvěma dospělými jedinci. Když se dva lidé vezmou, stávají se příbuznými; manželství však spojí i širší škálu nově příbuzných. Rodiče, bratři, sestry a další pokrevní příbuzní se manželstvím stávají příbuznými partnera nebo partnerky.* (Giddens, 1999, str. 156)

Manželství představuje základ pro vytvoření nového rodinného zázemí. Patří mezi nejstarší sociální instituce v dějinách lidstva. Na základě židovsko-křesťanské tradice se rozvinul ideál pouze monogamního a trvalého partnerského soužití, které bylo považováno za svátost. Postupem času se pojetí manželství změnilo. Ztratilo svůj původní společenský význam i mnohé, kdysi důležité funkce. Manželství, spolu s registrovaným partnerstvím homosexuálně orientovaných lidí, jsou aktuálně dvě existující formy institucionalizace párového vztahu. Uzavření manželství přináší nová privilegia i povinnosti, některé z nich jsou zakotveny ve formě právních předpisů. Na druhé straně je současné manželství relativně volnou institucí, která nemá společensky jednoznačně určené normy chování ani přesně vymezené role. Manželství znamená přijetí společensky vymezeného životního stylu dospělosti a jeho uzavření je spojeno s rituálem, který přesně určuje počátek této fáze. Manželství dává možnost každému ve vztahu růst a umožňuje vytvoření společného světa, což je nemožné v kratších a méně závazných vztazích. Je intimním párovým vztahem, jehož důležitou funkcí je vytvoření zázemí, které by poskytovalo oporu. Manželství by mělo být zdrojem jistoty a bezpečí pro případ jakéhokoliv ohrožení. Mělo by být také zdrojem radosti a přispívat k vyrovnanosti jedince. Mladí dospělí jsou přesvědčeni, že mají právo o sobě svobodně rozhodovat, a proto se jakýkoliv závažnější vztah, tedy i manželství, může jevit jako omezující. Proto v dnešní době dochází ke snížení počtu uzavřených manželství a k odkladu sňatku do pozdějšího věku. Jedním z důvodů může být omezení finančních a sociálních výhod, které může přinášet zvýšení nabídky jiných forem seberealizace a nakonec i větší tolerance společnosti k alternativním způsobům života. Mladí lidé nyní více preferují zaměření na vlastní rozvoj a narůstá potřeby svobody a nezávislosti. Dnešní generace mladých lidí si může dovolit být nezávislá a usilovat o vlastní rozvoj, tudíž se vyhýbá předčasným závazkům, které by je mohly omezovat. Postoj mladých manželů často ovlivňuje pocit výjimečnosti jejich vztahu, který je dán převahou emocionální složky postoje a posilován nezkušeností. Mýtus šťastného manželství, které nepostihne žádný konflikt a nedorozumění, nepříznivě ovlivňuje jejich názory a chování. Pod vlivem tohoto mýtu jsou jakékoliv problémy chápány jako důkaz nevydařenosti vztahu a nikoliv jako důsledek postupného sžívání. V manželství se oba partneři musí smířit s postupnou ztrátou vlastního výsadního postavení a tolerovat i jiné vztahy a zájmy toho druhého. Novomanželé někdy podléhají iluzi, že mohou zůstat středem pozornosti svého partnera navždy. Důsledkem toho by však byla stagnace dalšího rozvoje osobnosti obou manželů a jejich vzájemného vztahu. (Vágnerová, 2007)

V České republice je dnes jediným právním prostředkem zániku manželství za života manželů rozvod. Není ovšem jediným způsobem konce manželského soužití žijícího páru. Goode uvádí další způsoby ukončení, anebo dlouhodobého přerušování:

- Opuštění rodiny jedním z partnerů
- Rodina vyprázdněné skořápky, tedy vznik situace, kdy pár spolu dále bydlí, ale neposkytuje si navzájem emocionální podporu, nekomunikuje a spolupracuje jen v nejnnutnější míře
- Dlouhodobá absence jednoho z manželů pro jeho uvěznění, dlouhodobý pobyt v cizině, v emigraci, v bojující armádě, atd.
- Zánik některé z hlavních funkcí manželství pro fyzickou, emocionální anebo mentální patologii jednoho z partnerů.

Tento Goodeho výčet je možno doplnit o konec manželství přeměnou v tzv. rodičovské manželství. To vzniká, udržuje-li pár s dětmi manželství a domácnost ve sdílení odpovědnosti za výchovu dětí, ač ostatní funkce manželství zanikly, anebo byly kriticky oslabeny. Je to velice rozšířená varianta typu rodina vyprázdněné skořápky. (Goode, 1956 in Možný, 2002)

Po mnoho staletí bylo manželství na západě i v jiných částech světa považováno za de facto nezrušitelné. Rozvod byl povolen jen ve velmi omezených případech. Dnes je rozvod podle zákona naopak možný prakticky ve všech průmyslových a rozvíjejících se společnostech na světě. Rozvodovost však nemusí přímo vypovídat o nešťastném manželství. Existují i případy, kdy lidé žijí v odloučení, ale právně rozvedeni nejsou. Navíc lidé, kteří jsou nešťastně vdaní či ženatí, se mohou rozhodnout, že spolu přesto zůstanou, protože věří v posvátnost manželství, obávají se finančních a emocionálních důsledků z rozchodu či si přejí zůstat pohromadě, aby svým dětem poskytl rodinný domov. Rozvod se však stává běžnějším z mnoha faktorů, jež souvisí s širšími sociálními změnami. S výjimkou velmi malého procenta lidí už dnes nemá manželství výraznější souvislost s přáním předávat majetek a status z generace na generaci. Spolu s rostoucí mírou ekonomické nezávislosti žen přestalo být manželství nezbytným ekonomickým partnerstvím. Vyšší celkový blahobyt dnes znamená, že je dnes snazší založit si samostatnou domácnost, pokud jsou lidé v manželství nespokojeni. Rozvod už prakticky neznámá stigma, což je do jisté míry nejen důsledek tohoto vývoje, ale i jeho příčinou. Dalším důležitým faktorem je rostoucí tendence hodnotit manželství podle míry osobního uspokojení, jakou nabízí. Rostoucí počet rozvodů tedy

nevypráví o hluboké nespokojenosti s manželstvím jako takovým, ale o sílícím obecném rozhodnutí učinit z něj prospěšný a uspokojující vztah. (Giddens, 2013)

Každý rozvod má stránku ekonomickou, právní i osobní. Rozvod představuje pro všechny zúčastněné zátěž na léta. Kliničtí pracovníci zjistili, že lidé se vzpamatovávají z rozvodu dva až pět let a někteří se s rozvodem nikdy psychicky nevyrovnali. Také pro děti je to také velmi psychický nátlak, se kterým se srovnávají nejméně rok až dva. Nezanedbatelnou těžkostí je pravidelné zchudnutí zbylé rodiny, tvořené u nás skoro ve všech případech ženou a jejími dětmi. V současnosti u nás 94 procent dětí zůstává po rozvodu s matkami, o zbylé děti pečují otcové a jiní příbuzní. Toto rozhodování je diktováno zvyklostí, která se vyvinula v druhé polovině 19. století a stala se v západních společnostech nepsaným zákonem. Jde o zvyklost, *kult mateřství*, jenž vyplývá ze dvou předpokladů: 1. žena je od přírody lepším rodičem než muž, 2. matka je pro dítě důležitější než otec. Ani jeden z těchto předpokladů dnešní doba nepotvrzuje. Psychologické průzkumy naopak prokazují, že přítomnost otce v rodině zlepšuje školní výsledky synů i dcer, a u synů je významnou zábranou kriminálního chování v dospívání a pozdější dospělosti. (Matoušek, 2003)

Počet mladých dospělých, kteří nejsou v manželství spokojeni, roste. Důvodem je převažující představa o účelu manželství, které by mělo saturovat celou řadu individuálních potřeb. Jeho další funkce (např. výchova dětí) nejsou považovány za důležité a bývají potlačovány. Postoj k manželství se v průběhu posledních desetiletí výrazně změnil. Bilancování zdařilosti manželství a další rozhodování mladých lidí ovlivňují následující tři faktory:

1. Nerealistické očekávání mladých lidí, důraz na rovnost a stejná práva obou partnerů a na uspokojování jejich individuálních potřeb. Tyto představy často vyplývají z nezralosti partnerů a nepřipravenosti přijmout povinnosti vyplývající z manželství a rodičovství.
2. Role obou manželů a z nich vyplývající povinnosti, které nejsou jednoznačně vymezeny. Jejich naplnění je záležitostí individuální dohody a na této úrovni lze zdůvodnit oprávněnost téměř čemukoliv. Rodičovský vzor nebývá lákavý a většinou ani on není vždycky funkční.
3. Obecně akceptované vědomí, že manželství jde kdykoliv zrušit. Roste společenská tolerance k rozvodům jako standartnímu řešení nevyhovujícího manželského vztahu. Bylo zjištěno, že se častěji rozpadají manželství lidí, kteří pocházejí z rozvedené či jinak dysfunkční rodiny. Mladí manželé, kteří zažili v dětství rozvod, jej považují za standartní řešení. Tímto způsobem se mění jejich postoj, snižuje se důvěra v manželství a za legitimní řešení manželských problémů považují rozchod páru.

4. U některých jedinců může vlastní zkušenost s rozvodem rodičů naopak vyvolat odpor k takovému řešení a sklon k opačnému způsobu reagování.

Rozvod není nutné chápat jako odmítnutí instituce jako manželství, ale spíše jako projev snahy najít si lepšího partnera. V tomto postoji je vyjádřena potřeba svobody dnešních mladých lidí, důraz na aktivní řešení spojené s pocitem moci nad svým životem a možností jej ovlivnit. Mladí lidé nerezignovali na partnerský vztah, spíše naopak, usilují o jeho kvalitu. (Vágnerová, 2007)

1.6 Rodina úplná a neúplná

O neúplné rodině hovoříme tehdy, když chybí otec nebo matka. (Helus, 2007)

Nejčastější uváděným příkladem neúplných rodin jsou tzv. matrifokální rodiny, ve které chybí manžel ženy. Méně častou variantou jsou rodiny patrifokální. Jde o rodiny skládající se pouze z mužského rodiče a potomků. Důvody nepřítomnosti druhého rodiče mohou být různé. (Skupnik, 2010)

V posledních letech rodin s jedním dospělým přibývá. V roce 2006 žilo lidí v neúplných rodinách více než 15 procent obyvatel České republiky. V jejich čele stojí z 85 procent žena. Nejčastěji je to rozvedená žena, ale přibývá i domácnosti svobodných matek. Neúplné rodiny častěji než úplné žijí společně s další rodinou ve společné domácnosti, převážně u rodičů. Toto je výrazem mezigenerační solidarity. (Možný, 2006)

Neúplnou rodinou může být například osamělý rodič, žijící pouze se svými dětmi. Je to role, která většinou nezávisí na volbě člověka, jenž ji získá. Role osamělého rodiče je náročnější, spojená s většími riziky a může být i subjektivně méně uspokojivá. Rodič musí zastávat univerzálnější roli, do níž je třeba zahrnout mužské i ženské rysy. V tomto případě se tito rodiče stávají dominantnějšími, protože přebírají veškerou zodpovědnost. Osamělým rodičem bývá častěji matka, než otec, přibližně 9 : 1. Nejčastěji jde o rozvedenou ženu, která žije ve velkém městě a má děti ve věku od 10 do 18 let. Pro takovou ženu je obtížnější získání partnera, který by akceptoval její potomky. Tolerance mimomanželských vztahů a dostupnost antikoncepce, které umožňuje ženě kontrolovat nežádoucí početí, umožňující udržet si ekonomickou samostatnost, snižuje pravděpodobnost uzavření nového manželství. Taková rodina bývá často ohrožena ekonomickým nedostatkem. (Vágnerová, 2007)

2 FUNKCE A FUNKČNOST RODINY

2.1 Biologická, reprodukční funkce rodiny

Prožíváme období, kdy výrazně klesá porodnost. Z hlediska úrovně plodnosti se Česká republika řadí mezi země s nejnižšími hodnotami hluboko pod záchovnou hranicí reprodukce. Také přibývá mladých lidí, kteří volí jinou cestu než výchovu dětí. Na druhé straně závažným jevem dnešní doby je fakt, že roste počet párů, kde je snížena plodnost jednoho z partnerů

a přirozená reprodukční funkce pak musí být nahrazena reprodukcí asistovanou. (Dunovský, 1999 in Gillernová, 2011)

Současná rodina poskytuje širokou škálu alternativ partnerského a rodinného soužití a následně i charakteru reprodukčního procesu. Například:

- soužití biologických rodičů a jejich dětí;
- soužití rodičů adoptivních či pěstounských a získaných;
- soužití partnerů rozhodnutých nemít děti;
- soužití bezdětných manželů bez možnosti mít vlastní biologické potomky přirozenou cestou;
- soužití bezdětných manželů z důvodu tzv. nekonzumovaného manželství;
- soužití bezdětných manželů, kteří „získají vlastního“ biologického potomka různými způsoby (umělé oplodnění ženy, atd.);
- rodiče, kteří žijí bez vlastních biologických dětí, protože nebyli ochotni nebo schopni postarat se o jejich potřeby a děti jim byly odebrány;
- žena, která se rozhodne vychovávat dítě sama a partnera o narození dítěte úmyslně neinformuje;
- homosexuální nebo lesbické dvojice pečující o dítě jednoho nebo obou z partnerů.

Jmenované alternativy však přinášejí mnohé etické problémy, které je třeba zkoumat z různých úhlů pohledu. Zdá se, že v posledních letech je stále méně pohlíženo na rodinu jako významnou strukturu, jejímž opodstatněním je zachování lidského rodu, zajištění potřeb dítěte a jeho zdravý vývoj. Stále více je vnímána jako sociální struktura, kde dochází k naplňování potřeb jejích členů. (Gillernová a kol., 2011)

2.2 Materiální, ekonomická funkce rodiny

Rodina jako mezistruktura mezi jedincem a společností ztrácí na významu, protože společnost v období relativního dostatku je schopna pečovat o jednotlivce přímo. V zemích, jako je Česká republika, převládá zájem o individuální kvalitu života každého jednotlivce. Rodina se necítí ohrožena, nesměruje tolik do budoucnosti, ale žije více dneškem. Výraznější projevy materiální funkce rodiny lze sledovat v tzv. chudých částech světa, kde rodina upřednostňuje zájmy mladých a je schopna se např. sjednotit a poslat své nejmladší do oblastí ekonomického dostatku či jim zajistit lepší podmínky uhrazením studijních nákladů.

2.3 Výchovná, socializační funkce

Je podstatnou a jen obtížně nahraditelnou, protože specifická dynamika probíhající v rodině tvoří jedinečné prostředí pro formování postojů k světu, blízkému okolí a sobě samému. Fungující rodina bývá první sociální skupinou, ve které se dítě učí osvojovat různé činnosti, přejímá sociální role, rodina mu zprostředkovává normy a hodnoty společnosti, které pak přijímá za své.

Rodina již od prvních měsíců života předává dítěti sociální hodnoty, normy a pravidla, způsoby komunikace, způsoby uvažování a řešení situací. Rodina poskytuje jedinci obraz sebe sama, permanentní zpětnou vazbu složenou často z nestejných postojů jednotlivých členů rodiny. Tudíž vytváří základ pro formování vlastní identity, pro tvorbu sebeobrazu, pro postoj k sobě samému. Působení rodiny se projevuje v sociální komunikaci verbální i neverbální, rodina vytváří předpoklady pro porozumění dítěte a kvalitu jeho dorozumívání. Rodina tvoří základ pro herní aktivity, učení a pozdější pracovní návyky. Rodina předává dítěti hodnoty duchovní formou pohádek, rituálů a tradic, formuje etické cítění, umožňuje mu vlastní uměleckou produkci. *„Rodina jako jeden z klíčových socializačních činitelů je významným prostředím, ovlivňujícím vývoj všech jedinců, kteří jsou jejími členy“.* (Šulová, 2004, str. 121)

Obecně lze říci, že dítě pro svůj zdravý vývoj potřebuje žít v každodenním společenství s oběma rodiči. *„Rodiče poskytují svému dítěti v průběhu přirozených společných aktivit ničím nezastupitelný komplementární model chování dvou pohlavních pólů zastoupených v přírodě. Jakékoliv nahrazování rodičů v jeho prvních letech života komplikuje dítě do značné míry chápání signálů, které mu okolní svět vysílá, nejsou-li mu předem zprostředkovány v přirozené interakci s rodiči.“* (Šulová, 2004, str. 136 in Gillernová a kol., 2011)

2.4 Emocionální funkce

Potřeba zázemí, bezpodmínečného přijímání, podpory, pomoci, potřeba klidu a uvolnění, potřeba sdílení zážitků, společné historie, společných rituálů, potřeba známosti, důvěrnosti, potřeba společných perspektiv a plánů je nutná pro všechny. V tomto smyslu je rodina nezastupitelná. (Gillernová a kol., 2011)

Také Helus píše ve své knize o deseti základních funkcích rodiny, o kterých bych se ráda zmínila ve své práci. Jsou to funkce:

- 1) Rodina uspokojuje základní a primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života. Jde o uspokojování existenčních potřeb (jídlo, pití, atd.) i raných psychických potřeb bezpečí, pravidelného životního rytmu, lásky, atd. Tím, že v rodině se toto uspokojování děje v kontaktu se stále stejnými lidmi, může si dítě na toto okolí snadno přivyknout a vroucně je prožívat – být v něm doma. Touží mít s ním co nejvíce společného, projevovat se v něm a „vrůst“ do něho, poněvadž toto vše vyvolává nové a další pozitivní zážitky a zkušenosti. Díky tomu vznikají optimální podmínky pro ranou aktualizaci potencialit rozvoje.
- 2) Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte: potřebuju domova, potřebu mít „svého člověka“ (svou matku, svého otce) a identifikovat se s ním. V duchu této rané potřeby přináležitosti se dítě s plnou důvěřivostí vkládá do náruče rodičů, do jejich péče, do dění, které v rodině probíhá. Toto je základem
- 3) pro vytváření základní životní jistoty. Je základem povědomí, že patřím
- 4) do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů. Toto povědomí obsahuje závažný rozvojetvorný impulz, který je základem touhy a potřeby integrovat se mezi lidi, projevovat se vůči lidem, vyvíjet se do vztahů mezi lidmi, do lidského prostředí.
- 5) Rodina skýtá dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor. Jde o prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci a součinnost s druhými. V rodině se tedy konstituuje a dále pak rozvíjí, větší a diferencuje nesmírně důležitá životní osa. Můžeme ji charakterizovat prožitkem „já jsem a jedním“, „umím, dovedu, zvládám“. Podél této osy se krystalizuje vědomí sebe sama jako subjektu, aktéra, původce událostí. Tedy někoho, kdo je svým podstatným založením jednající a činný a kdo je rád, protože umí a skrze své jednání se sblíží s lidmi a se světem a obohacuje život svůj i život druhých.

- 6) Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení – k zařízení domácnosti, přístrojům a nástrojům, předmětům hezkým a cenným. Záměrně i mimoděčně vede dítě, aby tyto předměty chápalo jako hodnoty, které pro členy rodiny něco znamenají, a tudíž je máme chránit a udržovat v pořádku. Toto má nedožrnný význam pro kultivaci vztahu dítěte a dospívajícího k předmětnému a hmotnému světu. V rodině se také dítěti vyčleňují osobní věci, s nimiž se pojí specifické radosti, úkoly i možnosti. To napomáhá konstituování další důležité životní osy - „já mám“ , resp. „my máme“
- 7) Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sama sebe jako chlapce/dívky. Vkládá do tohoto spojení genderový obsah a smysl. Napomáhají tomu vzory matky a otce, případně babičky a dědečka, i zkušenosti se sourozencem.
- 8) Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady. Skrze lásku k otci a matce, vcit'ování do nich v nejrůznějších situacích, napodobování jejich jednání, přemýšlení o jejich životě se dítě učí vidět v druhém člověku osobnost a samo touží být osobností. Tím, že rodiče se dovedou do dítěte vcítit a chápat je, dostává se i dítě do ojedinělé příležitosti se vcit'ovat a chápat druhého člověka.
- 9) Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a ústy jako něčeho samozřejmého, co patří k životu jako jeho neoddelitelná součást. Děje se tak zejména tím, že dítě je přirozeně a nenásilně zapojováno do společných činností rodinného kolektivu.
- 10) Rodina otevírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, založení a postavení. Rodina včleňuje dítě nejen do vztahů s rodiči, ale také do vztahů s prarodiči, do vztahů s mladšími i staršími sourozenci, strýci a tetami.
- 11) Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě. Dítě si ujasňuje svět profesí, svět nejrůznějších povinností, ale také svět problémů a pokušení, kterým je třeba čelit. Tím, že je rodina dítěti spolehlivým s jistým zázemím, nebojí se dítě vstoupit do toho širšího, složitějšího světa. Nebojí se ho přijímat anebo se vůči němu kriticky distancovat.
- 12) Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc. Rodina je útočištěm v situacích životní bezradnosti. Tato funkce nabývá na významu se vstupem do školy, zesiluje období nezdarů, neúspěchů a krizí jako důležitý zdroj životní rovnováhy. Zážitek rodiny jako útočiště dává

dětství/dospívání pocit zakotvení, a to nejen nyní, ale i v budoucnosti. Obavy a nejistoty se tak díky chápajícímu zázemí lépe překonávají. (Helus, 2007)

2.5 Funkčnost rodiny

Z hlediska historického vývoje rodiny a posuzováním její funkčnosti jako celku nedochází pravděpodobně ke změně ve smyslu destabilizace rodiny. Obecně přijímaný názor, že rodina je stále méně stabilní, může vyplývat z toho, že 20. století věnovalo více pozornosti humanitním vědám a poskytlo více údajů o rodině než předchozí historické etapy. Také ve druhé polovině 20. století docházelo ke snižování vlivu církve, zvyšování společenské tolerance vůči rozvodům, módnost, atd. Mízi „skryté rozvody“, kdy rodina navenek funguje a je úplná, ale vztahy mezi rodiči jsou velmi chladné, účelové nebo přímo negativní. Pro manželskou spokojenost a rodinnou stabilitu bývají zmiňovány postoje a hodnotové orientace, míra závislosti nebo funkční rozdělení rolí. Zaměříme-li se na tedy na jednotlivé faktory ovlivňující funkčnost rodiny, lze za podstatné a důležité z psychologického úhlu pohledu tzv. osobnostně podmíněné. Například je dáno, že tutéž situaci vnímají jedinci odlišně. Manželský poradce je často svědkem toho, že tatáž situace je jedním párem hodnocena pozitivně (manžel není často doma, ale pokud přijde, je veselý, přináší dobrou pohodu a vlastně dává partnerce možnost mít víc času pro sebe), jiným negativně (manžel je málo doma, partnerka je stále sama, a když manžel konečně přijde, využije tohoto času k výčitkám a hádce). Zdroj negativní situace v rodině lze tedy spíše vidět v určitých osobnostních rysech. (Gillernová a kol., 2011)

Také Helus se zmiňuje o funkčnosti rodiny a vyjmenovává pět kategorií rodin, podle jejich funkčnosti vzhledem k dítěti

- 1) Rodiny stabilizovaně funkční jsou rodiny, které ve všech deseti funkcích rodiny zajišťují svým dětem kvalitní socializační podmínky.
- 2) Funkční rodiny s přechodnými, více či méně vážnými problémy. Dokážou je ale vždycky vyřešit a také se díky nim pozitivně rozvíjejí. Těchto rodin je asi v současnosti většina. Jejich problémy způsobují nejružnější vlastnosti jejich členů, vnější okolnosti, osobní selhání i nápor události, které přináší život.
- 3) Rodiny problémové. Zde už nejde jenom o to, že rodina má problémy, ale že je zproblematizování plnění jejích funkcí. Členové rodiny čelí krizi a hrozbě rozpadu, vyvíjejí úsilí dát věci do pořádku, i když jejich síly nestačí. Hledají

pomoc, která je účinná, ale jenom dočasně. Častou alternativou bývá rozchod a hledání způsobu, jak uspořádat záležitosti poté, aby děti trpěly minimálně.

- 4) Rodiny dysfunkční. Některé z funkcí rodiny jsou vážně a dlouhodobě narušeny. Znamená to, že rodině se situace tolik vymkla, že děti jsou vážně ohroženy. Vystává nutnost zásahů vnějších institucí, rodina sama se ale nedokáže řídit jejich radami, nechápe učiněná opatření. Příkladem můžou být rodiny zatížené alkoholismem. (Helus, 2007)
- 5) Rodiny afunkční. Podle Z. Matějčka označení afunkční znamená, že rodina neplní vůči dítěti svůj účel a dítě vysloveně ohrožuje. Tak tomu bývá v případech, kde se hromadí nejrůznější patologické projevy, kde nezájem o dítě přerůstá v nevraživý a často i nenávistný postoj. V tomto případě je naléhavě nutné hledat řešení mimo tuto rodinu. Takových rodin je v České republice evidováno méně než 1 procento. (Matějček, 1992 in Helus, 2007)

Matoušek vyjmenovává pojmy popisující funkčnost rodiny. I když lze vznášet námitky proti označení mnohoproblémová rodina, pokládám tento pojem za užitečný. Jde o rodinu, se kterou se profesionálové dostávají do kontaktu velmi často. Tato rodina má vážné těžkosti ve více sférách svého fungování, jako je bydlení, finance, výchova dětí, partnerské vztahy, vztahy k členům širší rodiny, vztahy k institucím, konflikty se zákonem, atd. Tyto rodiny jsou v současné literatuře označovány také jako rodiny se zvláštními potřebami. Děti bez příznivých podmínek pro vývoj lze považovat za ohrožené, neboť je pravděpodobné, že bude ovlivněno jejich sociální fungování i v dospělosti. Dva základní druhy nepříznivého vlivu na dítě v rodině jsou zanedbávání významných potřeb dítěte a ubližování dítěti. U traumatizovaných dětí se rozvíjí tzv. deprivací syndrom, který popisuje důsledky toho, že dítěti nebyly naplňovány některé základní potřeby.

Jako dostatečně dobré rodičovství lze označit takový výkon rodičovské role či rolí, který dětem zajišťuje postačující podmínky pro vývoj. To znamená, že rodič naplňuje základní potřeby dítěte a dítě neohrožuje. Dostatečně dobře fungující rodina je ideál, k němuž má směřovat podpora rodiny. (Matoušek, 2010)

V poslední řadě této kapitoly bych se ráda zmínila o zdravé a funkční rodině, protože většina rodin ve společnosti je stále funkčních. Autoři zaměřeni na rodinu a její výzkum z hlediska jejího normálního fungování se shodují v tom, že nejdůležitější faktory rodinné harmonie, funkčnosti a stability jsou tvořivost, jasně vymezené role a schopnost jednotlivců zastupovat se v nich, jasně vymezená vedoucí role a podpora její autority ze strany ostatních, jasnost komunikace, způsob vyjadřování konfliktů a účinnost interakce při jejich řešení. Za významné

je považováno, je-li rodina soudržná, ovšem s respektem k autonomii každého jednotlivce. Zdravá rodina umožňuje samostatnost, osobní zodpovědnost, nezávislost myšlení a hodnocení, ale zároveň poskytuje pocit emoční blízkosti, sounáležitosti a vzájemnosti. Také je velmi důležitá rodinná přizpůsobivost. Fungující rodina je schopna kreativně řešit situace, které přináší život, reagovat na ně adekvátně, měnit rodinnou strukturu, vztahy rolí a pravidel. Kromě tvořivosti se v tomto smyslu jeví jako podstatné vyjádření podpory, vyjadřování zájmu a zaujetí při společných rozhovorech. Tato stabilita, ke které se jedinec vztahuje ve chvílích osobní rozkolísanosti, se ukazuje jako nesmírně cenná. (Špitz, 1988 in Gillernová a kol., 2011)

3 ALTERNATIVNÍ FORMY SOUŽITÍ

3.1 Nesezdaná soužití

Reprodukční strategie mladých žen se od počátku devadesátých let výrazně změnila. Otevření společnosti a ekonomiky prudce zvýšilo hodnotu ztracených příležitostí, jež v sobě nese rané rodičovství. Nabídla se možnost cestovat a podnikat a zvýšila se dostupnost univerzitního vzdělání. Mladí lidé začali odkládat sňatek a rodičovství, věk prvorodiček i věk prvního sňatku velmi stoupl. Vzestup věku prvního sňatku probíhá od devadesátých let a pokračuje i v prvním desetiletí 21. století. Přichází doba, kdy ve vyšším věku častěji vstupují do manželství ti, kteří by se ve svém starém reprodukčním režimu byli ženili a vdávali, ale pod vlivem společenských změn a s otevřením nových příležitostí sňatek odkládají. Posloupnost kroků k založení rodiny a charakter nesezdaného soužití se od počátku devadesátých let začíná měnit. Potřeba legitimizovat početí dítěte sňatkem slábne. Nesezdané soužití je veřejným míněním všeobecně přijímáno. Avšak většina partnerů, kteří žijí v nesezdaném soužití tvrdí, že má v úmyslu v budoucnosti se svým partnerem sňatek uzavřít. (Možný, 2006)

Nesezdané soužití je definováno společným bydlením a společným hospodařením bez uzavření manželství. Společnost je k tomuto postoji v dnešní době více tolerantní než dříve a taková soužití partnerského života jsou častější volbou mladých lidí. Volná soužití jsou projevem potřeby trvalejšího a naplněného partnerství a neochoty odkládat její uspokojení na pozdější dobu, a paralelního vlivu protichůdné potřeby uchovat si svou nezávislost a odložit definitivní rozhodnutí na pozdější dobu. Tato alternativa partnerského soužití je pro mnoho mladých lidí přitažlivá, i když ji většinou chápou jako dočasné řešení. Tento volný svazek může být taky chápán jako určitá forma přechodu či přípravy

na manželství. Nesezdané soužití umožňuje plynulejší a méně stresující adaptaci na společný život. V nesezdaném soužití je také obtížnější dosáhnout tak hluboké intimity jako v manželství, protože nezahrnuje tolik sdílených okamžiků. Tato vazba je volná a má méně společných znaků. Volné soužití může v dostatečné míře uspokojovat emocionální i sexuální potřeby, ale na druhé straně může vést k nespokojenosti s nejistotou situace. Partnerům, kteří žijí v nesezdaném soužití, se rodí méně dětí. Mladí lidé často nepovažují za nutné uzavírat manželství, dokud se nerozhodnou mít děti. Na druhé straně může jít primárně o volbu alternativy, která s dětmi nepočítá. Toto tvrzení může být důsledkem toho, že nesezdané soužití není akceptováno jako dostatečně funkční zázemí pro rodinu s dětmi. Bezdětnost může být signálem, že je tento vztah chápán pouze jako přechodový. (Vágnerová, 2007)

3.2 Singles

Další alternativní formou soužití, která není dnes už vůbec ojedinělá, jsou jedinci, kteří zůstávají svobodní a praktikují jen příležitostní soužití, označovaní jako singles. V České republice to byly dříve především domácnosti vdov. Ačkoliv průměrná délka života stoupá, zejména v posledních letech, domácností vdov nepřibývá. Některé výzkumy ukazují, že česká rodina stále považuje za správné postarat se o nejstarší generaci a pokud stará matka či otec ovdoví, často je zejména dcery přijmou do své vlastní domácnosti. Nárůst domácností jednotlivců je v České republice dán tím, že přibylo samostatně bydlících mladých lidí. Jsou to zejména mladí muži, kteří žijí single, ať už svobodní, nebo rozvedení. (Možný, 2006)

P. Mareš s touto formou soužití spojuje také formu kohabítace. Jeví se však užitečnější chápat tyto jedince hlavně jako osoby nejen programově žijící osamoceně či odděleně, ale rezignující na to mít děti, a nemají tedy žádné reprodukční strategie. Do určitého věku nemusí jít o definitivní rozhodnutí. Podle některých autorů podporuje růst jejich počtu přebytek žen ve společnosti. Podle jiných jde o důsledek emancipace žen, která jim otevřela dosud obtížně dostupné oblasti společenského života (zprístupnila jim především role a životní dráhy, které konkurencí mateřské role), či o důsledek dekonstrukce tradičního mateřství spolu se změnami hodnoty dítěte, jež zpochybnila prioritu mateřské role. Přispěla k tomu také antikoncepce, asistovaná reprodukce, ale také rozvoj sociálního státu, jenž umožňuje nejen vyhnout se plození dětí, ale také pořídit si dítě bez nutnosti vázat se na konkrétního partnera. Někteří autoři považují rozsah a hloubku těchto změn za tak závažné, že odmítají považovat nové formy soužití či osamělého života za pouhé alternativy konvenčního manželství a rodiny. Tvrdí, že koncept manželství a rodiny, jak ho dosud sociologie znala, ztrácí v tomto kontextu

opodstatnění. Člověk je postaven stále naléhavěji před nutnost volby mezi jednotlivými alternativními formami soužití, včetně možnosti jejich odmítnutí. (Mareš a Potočný, 2003)

3.3 Homosexuální partnerství

Mnoho homosexuálních mužů a žen nyní žije ve stabilních párových vztazích. Poněvadž většina zemí manželství mezi homosexuálními lidmi neuzákonila, spočívají vztahy mezi gay muži a lesbami spíše na osobním závazku a vzájemné důvěře než na právním základě. Pro gay partnerství se někdy používá termín „rodina volby“, který má reflektovat pozitivní a kreativní formy každodenního života. Tradiční rysy heterosexuálních partnerství se začíná integrovat do gay a lesbických rodin způsoby, které dříve nebyly možné. Jedná se o vzájemnou podporu, péči a zodpovědnost v nemoci, společné finance atd. V dnešní době rapidně stoupá zavedení registrovaného nebo občanského partnerství pro homosexuální páry. Občanská partnerství jsou právně uznanými svazky mezi dvěma lidmi téhož pohlaví. I když technicky nejsou „manželství“ v náboženském smyslu, mají v mnoha ohledech stejná zákonná práva jako manželské páry. Osoby v občanském partnerství například mohou očekávat stejné zacházení ve finančních záležitostech, jako je dědictví, důchod a péče o děti. Mají práva jako „nejbližší příbuzní“, což jim bylo dříve upíráno. Česká republika zavedla registrované partnerství v roce 2006. (Giddens, 2013)

Weeks a další (2004) poukázali na 3 charakteristické vzorce v rámci homosexuálního partnerství:

1. Poskytují příležitosti k rovnosti mezi partnery, poněvadž je neovlivňují kulturní a sociální předsudky. Gay a lesbické páry si mohou zvolit utváření svých vztahů podle vlastního uvážení a tak, aby se vyhnuly známým typům nerovností a mocenské nerovnováhy, jež jsou typické pro mnohé heterosexuální páry.
2. V homosexuálním partnerství se více vyjednává. Jsou tím myšleny předpojatosti ohledně toho, kdo by měl vykonávat jaké role. V heterosexuálním partnerství se očekává, že ženy si vezmou na starost větší podíl domácích prací a péče o děti, to v homosexuálním partnerství neexistuje. Vše se stává záležitostí vyjednávání a dohody, což může působit spravedlivěji.
3. Charakteristický rysem homosexuálního partnerství je vzájemná důvěra, ochota vypořádat se s těžkostmi a sdílená emoční zodpovědnost. (Weeks, 2004 in Giddens, 2013)

4 POHLED ADOLESCENTŮ NA VZTAHY A RODINU

4.1 Období dospívání – adolescence

Termín adolescence je odvozen od latinského slovesa *adolescere* (dorůstat, dospívat). Tento termín byl poprvé použit v 15. století. Konkrétní časové vymezení tohoto období se u jednotlivých autorů velmi různí. V evropské psychologii se adolescence oddělovala od pubescence, která se ohraničuje časovým intervalem 11 až 15 let. Adolescence je pak většinou datována od 15 do 20 (22) let. Počátek je spojován s plnou zralostí, v jejím průběhu se obvykle ukončuje tělesný růst. Pro ukončení adolescence jsou důležitější kritéria psychologická, což jde o dosažení osobní autonomie, případně sociologická a pedagogická. Adolescence je období mezi dětstvím a dospělostí, neboli mládí a dospívání současně a odlišuje se od ostatních etap života. Toto období můžeme rozdělovat na tři fáze: častou adolescenci v rozmezí 10 až 13 let, střední adolescenci vymezenou intervalem 14 až 16 let a pozdní adolescenci od 17 do 20 let, popřípadě i mnohem déle. Každá z těchto etap má svoji charakteristiku, avšak trvalou charakteristikou adolescence zůstává, že je považována za most mezi dětstvím a dospělostí. Jejím základním atributem je dokončení pohlavního dozrávání, fyzický a duševní rozvoj a sociální učení v nejšířším slova smyslu. Z vývojového hlediska se v minulých stoletích adolescence ztotožňovala s pubertou. Dnes to platí pro některé kultury, které jsou založeny na komunitním uspořádání. (Macek, 1999)

Současní dospívající chápou dětství jako dobu, kterou je potřeba co nejvíce urychlit a vyrovnat se dospělým, přinejmenším v některých oblastech. Adolescenti mají tendenci zbavit se co nejdříve atributů a jednoznačné sociální podřízenosti. Usilují o nejranější získání větších práv a svobody rozhodování, ale povinnosti a zodpovědnost dospělosti přijímají velmi neochotně. (Vágnerová, 2005)

V průběhu adolescence se rozšiřuje emocionalita na jednotlivé podněty. Citové zážitky se diferencují a přibývá hlubších citů. Adolescence je z hlediska emocionálního vývoje dlouhé období a v jednotlivých etapách jsou emocionální projevy odlišné. V časně adolescenci, tj. v období pohlavního dozrávání, se jedná o čas zvýšené lability, náladovosti, období krizí a pocitových rozvratů. S tím souvisí vrstevnické a partnerské vztahy. V první fázi adolescenti tvoří malé skupiny, které mají obvykle šest členů. Jsou buď chlapecké, nebo dívčí, jen zřídka smíšené. Jde v nich především o přímou každodenní komunikaci. Ve druhé fázi, v období střední adolescence, se tyto malé skupiny začínají vzájemně setkávat a tvořit větší skupiny. Typickou aktivitou těchto skupin jsou mejdany a večírky, které jsou ideální pro zahájení heterosexuálních erotických kontaktů. Ve třetí fázi, ve věku od 17 do 22 let, dochází k tomu,

že adolescenci navazují své první partnerské sexuální vztahy. Partnerské dvojice jsou základem pro vznik nových heterosexuálních malých skupin.

Změny v rodinném životě a v partnerském chování jsou dnes v porovnání s minulým stoletím velice razantní. V 80. letech byla hlavním ukazatelem partnerského a rodinného života sňatečnost. Počet nesezdaných párů žijících ve společné domácnosti byl velmi nízký a celková sňatečnost byla vysoká. Průměrný věk uzavírání prvního manželství byl poměrně nízký. 21,8 let pro ženy a 24,4 let pro muže a průměrný věk matky pro narození prvního dítěte byl 22,5 let. Výsledkem toho tedy bylo, že se narodil vysoký počet dětí před uzavřením manželství. Od počátku 90. let počet nesezdaných párů klesal. Hlavní příčinou je odkládání sňatku na pozdější dobu. Uzavření sňatku přestalo být pro mladé lidi nutnou podmínkou pro pravidelný sexuální vztah a pro plození dětí. Stále více přibývá párů, které žijí v nesezdaném soužití a teprve po delší době se rozhodnou uzavřít sňatek a mít děti. (Macek, 1999)

4.2 Představy adolescentů o manželství a rodině

V šetření provedené Českým statistickým úřadem v roce 1993, kdy změna demografického a sňatkového chování teprve začínala, téměř tři čtvrtiny respondentů označily manželství za nejdůležitější věc na světě. Jen menší část si dokázala představit šťastný život bez trvalého a legálního manželského svazku. V průzkumu o tři roky později, v roce 1996, se zjistilo, že i když je tradiční rodina a manželský svazek stále podstatnou částí života, zároveň stoupá tolerance vůči nesezdanému soužití a některým dalším alternativním formám partnerského života.

Počátek dospělosti představuje přechodovou a důležitou fází života. Mladí lidé se připravují na životní dráhu, na vstup do manželství a na založení rodiny. Jedná se o období, ve kterém se rozhlížejí, vytvářejí a dotvářejí si představy o životě, hledají vzory a formulují si životní cíle. Hledají sami sebe a vztahy a přecházejí z idealistických plánů mládí k realistickému rozhodování dospělého člověka. V 80. letech o životě mladé generace rozhodovali do značné míry učitelé a rodiče. Jejich osud ovlivňovalo postavení, které zaujímali jejich rodiče, případně to, jak rodiče dokázali využít svých kontaktů v jejich prospěch. Také v podmínkách nedostatku lidí nemuselo hledání zaměstnavatele vyžadovat větší aktivitu. Dnešní mladá generace má volbu, jak se připravovat na povolání, více ve vlastních rukou. I přes to, že se manželství dnes dostalo do pozadí, protože pro mladé lidi je důležitější seberealizace, 90% mladých lidí předpokládá, že v budoucnu do manželství vstoupí. Přesto více než tři

čtvrtiny mladých lidí, mužů i žen, považovaly za velmi důležité mít zajímavou a užitečnou práci. Žít pro rodinu a děti je prioritou více pro ženy, než pro muže, a to zvláště pro ženy se základním vzděláním. Mladí lidé také považují za důležité mít hodně peněz a čas na své zájmy a koníčky, dosáhnout úspěchu a uznání. V průzkumu se dále zjistilo, že nesezdané soužití chápou mladí lidé spíše jako přechodný stav před manželstvím. Ukazuje se, že popularitu ztrácí tradiční model, nejprve sňatek, pak společné bydlení. Mladí lidé si vytvořili nový ideál partnerského vztahu: nejprve spolu žijí a sňatek uzavřou později. Impulzem ke vstupu do manželství je často těhotenství ženy nebo rozhodnutí mít dítě. Jak už je zmíněno výše, podle průzkumů zůstává manželství pro mladé lidi stále nejrozšířenější a nejpreferovanější variantou partnerského soužití. Podstatné ale je, co mladí lidé od manželství očekávají. Faktorová analýza ukázala, že lidé přistupují k manželství z praktického a emocionálního hlediska. Praktické hledisko hodnotí manželství jako instituci, která poskytuje finanční jistotu a právní záruky majetkových vztahů, jejíž podstatnou úlohou je zabezpečit děti. Emocionální hledisko posuzuje manželství jako instituci, která naplňuje citové potřeby člověka. Z toho vyplývá, že mladí lidé před vstupem do manželství zvažují citovou a praktickou stránku vztahu. Muži kladou v manželství také důraz na finanční stránku. U žen pohled na to, že je hlavní výhodou finanční jistota, souvisí se vzděláním. Často se poukazuje na to, že v moderní společnosti dochází k poklesu sňatečnosti proto, že mladí lidé dávají přednost životnímu stylu, který neomezí jejich svobodu a individuální rozvoj. Vztah mezi manželstvím a svobodou lze vnímat čtyřmi způsoby:

1. idealisté si myslí, že je manželství nijak neomezí a ochotně do něj vstupují
2. individualisté si uvědomují, že se budou muset v manželství podřizovat a nechtějí do něj vstupovat
3. realisté si uvědomují, že vstupem do manželství přijdou o část své svobody, ale jsou ochotni tuto cenu zaplatit
4. poslední skupinu představují lidé, kteří si myslí, že by je manželství nijak neomezilo, ale nechtějí do něj vstupovat z jiných důvodů.

Většina mladých lidí se přiklonilo k prvnímu způsobu. Do manželství vstoupit chtějí, ale nejsou připraveni na to, že společnému životu budou muset něco obětovat. Taková nepřipravenost a příliš idealistické očekávání v mnoha případech končí rozvodem.

Obecně se uznává, že výchozí rodina a prostředí, které rodiče vytvářejí svým dětem, formuje budoucí postoje a názory mladých lidí. Patří sem charakter výchozí rodiny, velikost, vztahy s příbuznými, rozdělení rolí v rodině, způsoby řešení problémů, konfliktů apod. Tyto faktory významným způsobem poznamenají duševní život člověka: jeho myšlení, představy, chování,

nároky na druhé apod. Toto rodinné dědictví se promítá i do výběru životního partnera. Muži, kteří vyrůstali v úplné rodině s oběma rodiči, přikládali mnohem větší význam inteligenci a tolerantnosti partnerky než ti, kteří určitou dobu žili jen s jedním z rodičů. Muži, kteří hodnotili vztah svých rodičů jako šťastný, výrazně více akcentovali dobré vychování partnerky, zodpovědnost, poctivost a hlavně smysl pro rodinný život. Také vysokoškolskému vzdělání a dobrému vztahu k dětem přikládali větší význam. Stejně tak ženy, které vyrůstaly v době dospívání v úplné rodině s oběma rodiči obecně více akcentují jak tradiční rodinné hodnoty, tak i společensko-prestižní charakteristiky svého životního partnera, jako je vychování a vzdělání. Ženy, které zažily rozvod svých rodičů, považovaly dobré vychování partnera za méně důležité. Tyto výsledky dokládají, že rodinné prostředí a výchova působící na jedince v dětství a dospívání mohou do značné míry ovlivňovat vývoj představ o ideálním životním partnerovi a tím i obraz rodinného života. (Fialová, 2000)

5 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část je provedena kvantitativním výzkumným šetřením, které zjišťuje představy adolescentů o manželství, partnerství a rodině. Výzkumné šetření proběhlo dotazníkovou formou na Střední škole potravinářství a služeb v Pardubicích.

5.1 Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem bakalářské práce bylo, jaké představy mají studenti o manželství, rodině a partnerství na Střední škole potravinářství a služeb v Pardubicích. Zjišťovala jsem rozdíl mezi představami dívek a chlapců o manželství, partnerství a rodinném životě.

5.2 Stanovení výzkumného problému

Výzkumným problémem této bakalářské práce jsou představy adolescentů o manželství, partnerství a rodině. Výzkumný problém je formulován do třech následujících otázek:

- 1) Chtějí adolescenti vstoupit do manželství a založit rodinu?
- 2) Plánují adolescenti mít děti?
- 3) Jak vnímají manželství a je pro ně důležité?

5.3 Metoda výzkumu

V bakalářské práci byla použita metoda kvantitativního výzkumu. Pro výzkum jsem vytvořila dotazníky v tištěné podobě. Dotazník je nejfrekventovanější metodou zjišťování údajů a je určen především pro hromadné získávání údajů o větším počtu respondentů. Pomocí dotazníku můžeme zjistit velké množství informací v krátkém časovém horizontu. (Gavora, 2000)

5.4 Charakteristika souhrnu respondentů

Výzkum probíhal na Střední škole potravinářství a služeb v Pardubicích v učebních i studijních oborech. Celkem jsem navštívila 5 tříd, maturitních i nematuritních oborů. Průzkumu se zúčastnilo celkem 112 žáků ve věku 15 – 18 let. Dotazníky jsem rozdávala osobně žákům ve třídách 1. – 3. ročníku střední školy za přítomnosti vyučujících.

5.5 Hypotézy

V rámci praktické části bakalářské práce jsem stanovila následující hypotézy:

Hypotéza č. 1: Dívky v budoucnosti častěji preferují vstoupit do manželství než chlapci

Hypotéza č. 2: Pro chlapce je při výběru partnerky vzhled důležitější než pro dívky

Hypotéza č. 3: Dívky častěji plánují uzavření manželství v souvislosti se založením rodiny než chlapci

Hypotéza č. 4: Dívky chtějí mít v budoucnosti děti častěji než chlapci

5.6 Metoda sběru dat

Pro zjištění představ studentů o manželství na Střední škole potravinářství a služeb Pardubicích jsem použila kvantitativní výzkum za pomoci metody dotazování. Formou dotazníkového šetření byly zjišťovány představy studentů o manželství, partnerství a rodině pomocí otázek v dotazníku.

Nejdříve jsem dotazník respondentům představila a seznámila je s účelem výzkumu. Respondentům jsem vysvětlila správnost vyplňování a terminologii. Dále jsem zmínila, že je dotazník zcela anonymní a že obsahuje 18 otázek. Prvních 5 otázek bylo identifikačních. Týkaly se pohlaví, věkové skupiny, odkud student pochází, zda-li má partnera a kde nyní žije. Následující otázky zjišťovaly názory a představy studentů o manželství, partnerství a rodině. Sedm otázek bylo uzavřených, devět otázek polouzavřených, ty byly doplněny o možnost odpovědi *jiné*. Jedna otázka byla otevřená a jedna otázka škálová. Při stanovení otázek jsem se zaměřila na cíle, kterých jsem chtěla dosáhnout v rámci určených hypotéz.

Způsob doručení a vyplnění dotazníků probíhal osobně na vybrané střední škole. Dotazníky vyplnilo celkem 112 respondentů a návratnost správně vyplněných dotazníků byla rovných 100 respondentů.

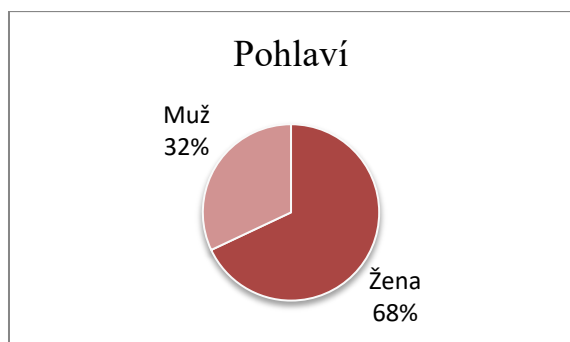
5.7 Realizace výzkumu

Dotazníky jsem rozdala a následně přijímala osobně na Střední škole potravinářství a služeb v Pardubicích ve dnech 5. – 7. února 2018. Studenti s vyplněním dotazníků ochotně spolupracovali a učitelé, kteří mi poskytli čas ve svých vyučovacích hodinách, byli velmi vstřícní. V případě nepochopení konkrétním otázkám nebo terminologii se na mě mohli studenti obrátit a já jim vše velmi ráda vysvětlila. Dotazníků vyplnilo celkem 112 studentů.

5.8 Vyhodnocování výsledků šetření a interpretace dat

Návratnost dotazníků byla 100%. Pro každou otázku v dotazníku je vytvořen graf, který vyjadřuje výsledky a následuje jejich stručný popis. U všech otázek, kromě pohlaví, jsem ke každé otázce vytvořila graf pro odpovědi dívek a chlapců.

Faktografická otázka č. 1: Jste?

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

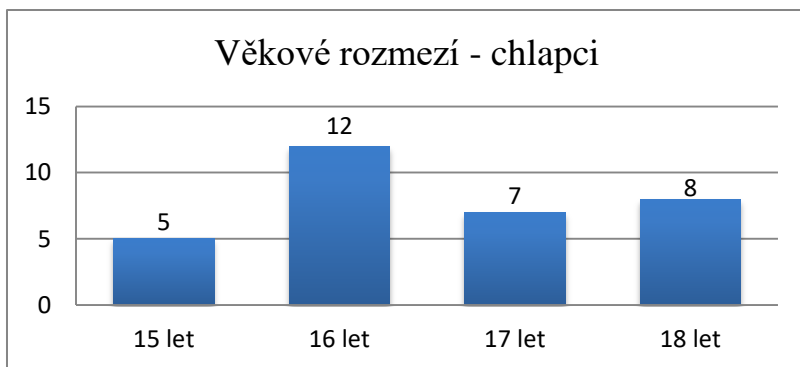
První otázka zjišťovala pohlaví studentů. Dotazníky vyplnilo celkem 68 žen a 32 mužů.

Faktografická otázka č. 2: Jaký je Váš věk?

Graf č. 2: Věkové rozmezí dívek

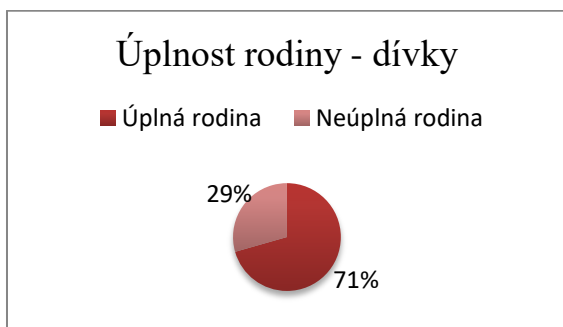
Dotazníky správně vyplnilo celkem 68 dívek. Nejčastější věk u dívek byl 16 let, celkem 32 dívek (47%). 23 dívek (34%) bylo ve věku 18ti let, 8 (12%) dívek ve věku 17ti let a nejméně bylo 15ti letých dívek, pouze 5 (7%).

Graf č. 3: Věkové rozmezí chlapců

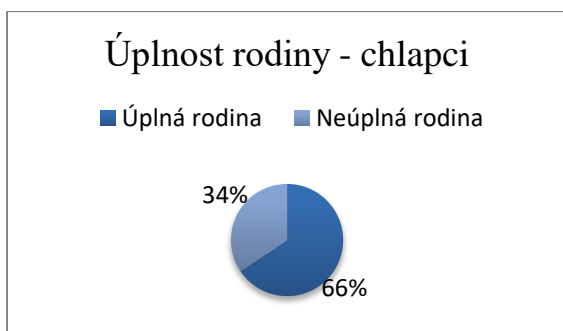
Chlapců vyplnilo dotazník celkem 32 a nejčastější věk u chlapců byl *16 let*, celkem 12 (37%). *18ti letých* chlapců vyplnilo dotazník 8 (25%), *17ti letých* 7 (22%) a *15ti letých* pouze 5 (16%).

Faktografická otázka č. 3: Z jaké rodiny pocházíte?

Graf č. 4: Úplnost rodiny dívek

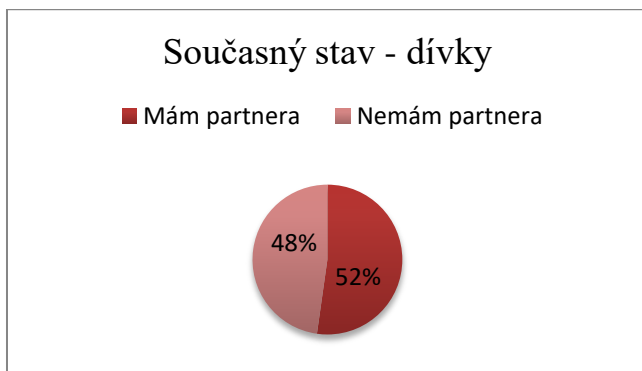
V této otázce jsem zkoumala, z jaké rodiny student pochází. Dívek pochází 48 (71%) z *úplné rodiny* a 20 (29%) z *neúplné rodiny*.

Graf č. 5: Úplnost rodiny chlapců

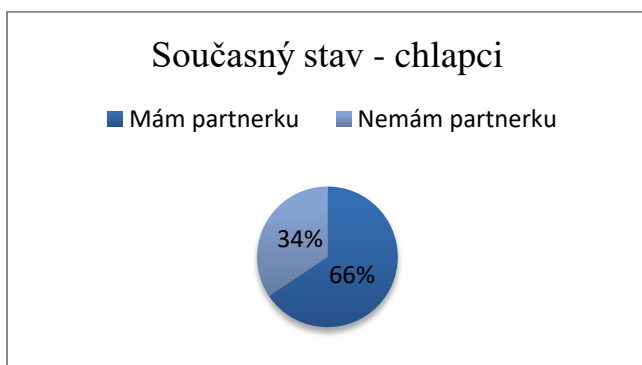
Chlapců pochází 21 (66%) z *úplné rodiny* a 11 (34%) z *rodiny neúplné*.

Faktografická otázka č. 4: Máte v současné době partnera?

Graf č. 6: Současný stav dívek

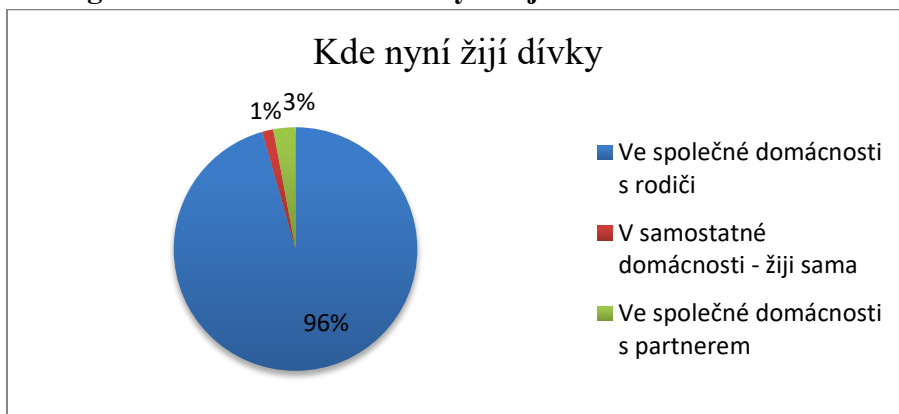
V této otázce jsem zjišťovala současný stav respondentů, zda-li mají nebo nemají partnera. 36 (52%) dívek odpovědělo, že *partnera mají* a 32 (48%) dívek odpovědělo, že *partnera nemají*.

Graf č. 7: Současný stav chlapců

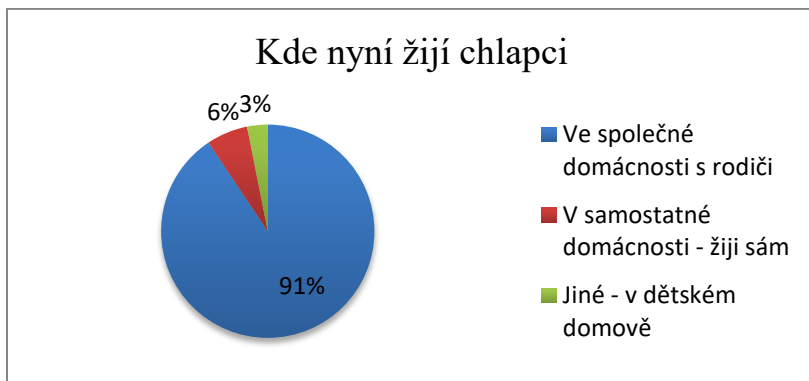
Na tuto otázku odpovědělo 21 (66%) chlapců že *partnerku nemají* a 11 (34%) chlapců odpovědělo, že *partnerku mají*.

Faktografická otázka č. 5: Kde nyní žijete?

Graf č. 8: Současné bydlení dívek

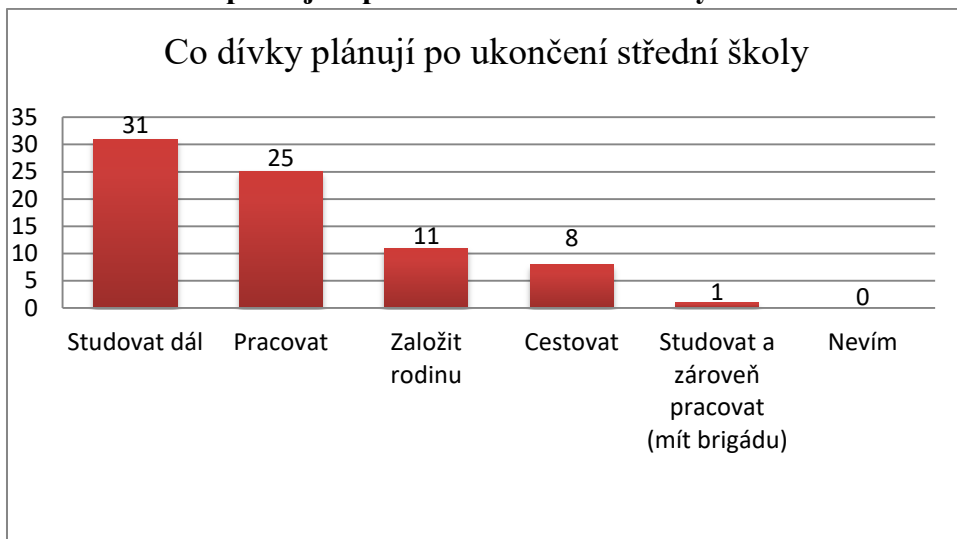
Otázka pátá zjišťovala, kde respondenti žijí. 65 dívek (96%) žijí ve společné domácnosti s rodiči, pouze 1 (1%) dívka odpověděla, že žije sama a 2 (3%) dívky žijí ve společné domácnosti s partnerem.

Graf č. 9: Současné bydlení chlapců

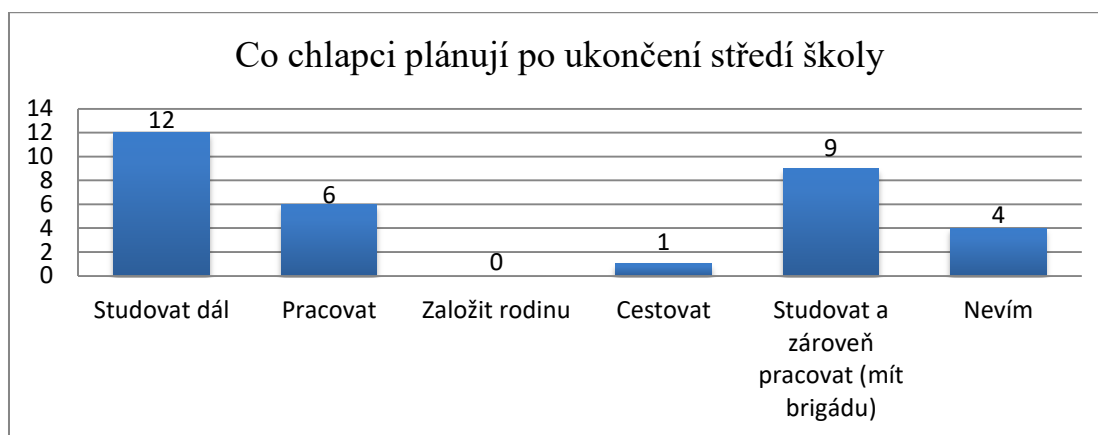
29 (91%) chlapců odpovědělo na tuto otázku, že žijí ve společné domácnosti s rodiči. 2 (6%) chlapci žijí v samostatné domácnosti a 1 (3%) chlapec napsal do odpovědi jiné, že žije v dětském domově.

Otázka č. 6: Co plánujete po ukončení střední školy?

Graf č. 10: Plány dívek po ukončení střední školy

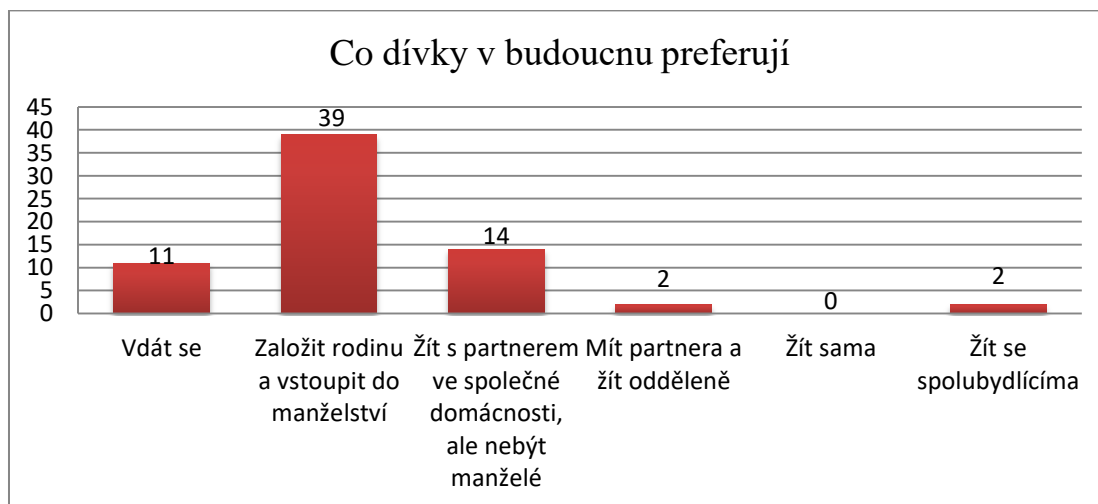
V této otázce jsem zkoumala, co respondenti plánují po ukončení střední školy. Dala jsem na výběr šest odpovědí a nejvíce preferovaná odpověď u dívek byla první. 31 (41%) dívek chtějí po střední škole *studovat dál*, 25 (33%) dívek chtějí jít *pracovat*, 11 (14%) dívek plánují po střední škole *založit rodinu*, 8 (11%) dívek mají v plánu po absolvování střední školy *cestovat* a pouze 1 (1%) dívka preferovala odpověď *studovat a zároveň pracovat*.

Graf č. 11: Plány chlapců po ukončení střední školy

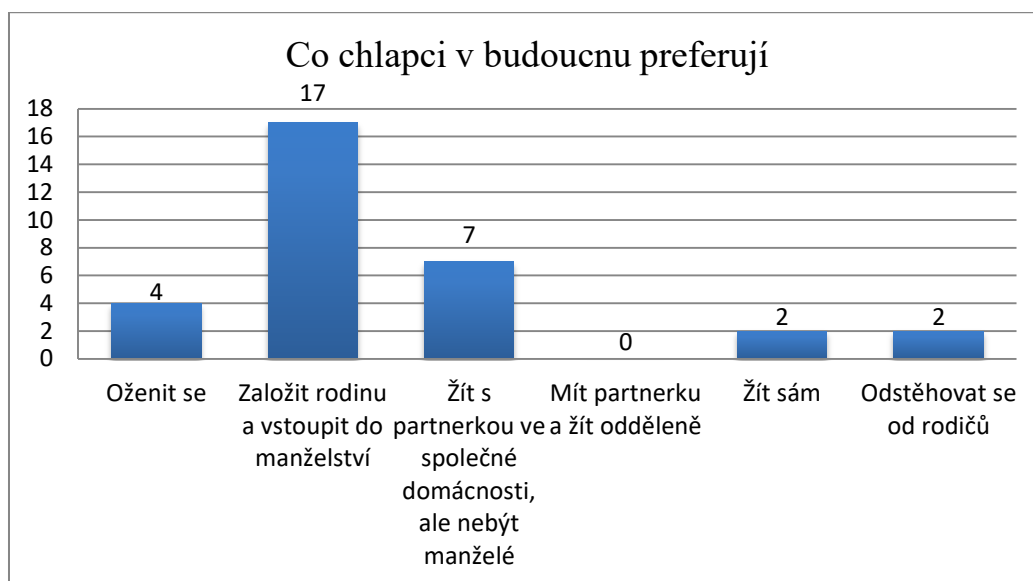
Odpovědi chlapců se u této otázky od dívek celkem lišily. 12 (37%) chlapců odpovědělo, že chtějí *studovat dál*, 6 (19%) chlapců chtějí po ukončení střední školy *pracovat*, 9 (28%) chlapců se přiklání k možnosti *studovat a zároveň pracovat*, 4 (13%) chlapci zatím *nevědí*, co budou dělat po střední škole 1(3%) jeden chlapec odpověděl, že plánuje *cestovat*. Nikdo z 32 chlapců neodpověděl, že by po ukončení střední školy *založil rodinu*.

Otázka č. 7: Co v budoucnu preferujete?

Graf č. 12: Co dívky v budoucnu preferují

Tento graf znázorňuje, co dívky v budoucnu preferují. Dívky měly na výběr z více odpovědí, ale více než polovina (57%) chtějí v *budoucnu založit rodinu a vstoupit do manželství*, celkem 39 dívek. Druhá nejčastější odpověď byla, že dívky chtějí *žít s partnerem ve společné domácnosti, ale bez sňatku*. Takto odpovědělo 14 (21%) dívek. 11 (16%) dívek se *chtějí v budoucnu vdát*, 2 (3%) *chtějí mít partnera a žít odděleně* a zbylé 2 dívky (3%) preferují *žít v budoucnu se spolubydlícíma*. Ani jedna dívka neoznčila možnost *žít sama*.

Graf č. 13: Současný stav chlapců

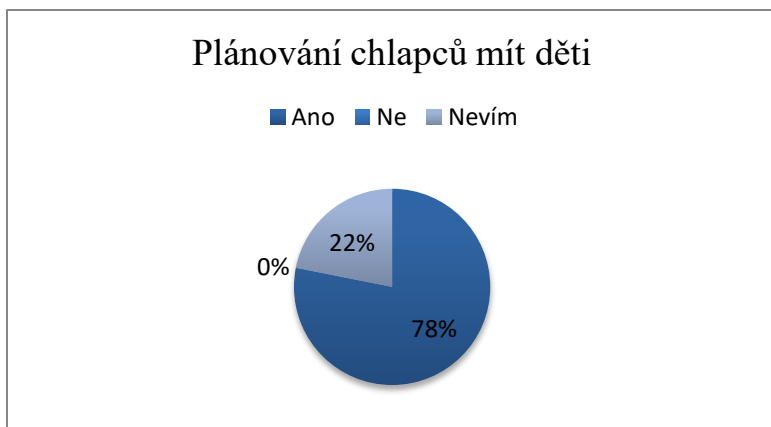
Tento graf znázorňuje odpovědi chlapců na otázku, která vyjadřuje, co muži preferují. Stejně jako u dívek, nejčastější odpovědí je *založit v budoucnosti rodinu a vstoupit do manželství*, celkem tak odpovědělo 17 (53%) chlapců. 7 (22%) chlapců preferují *žít s partnerkou ve společné domácnosti bez sňatku*. 4 (13%) chlapci se přiklonili k odpovědi *oženit se*, 2 (6%) preferují v budoucnu *žít sami* a 2 (6%) chlapci by se nejprve chtěli *odstěhovat od rodičů*.

Otázka č. 8: Plánujete v budoucnu mít děti?

Graf č. 14: Plánování dívek mít děti

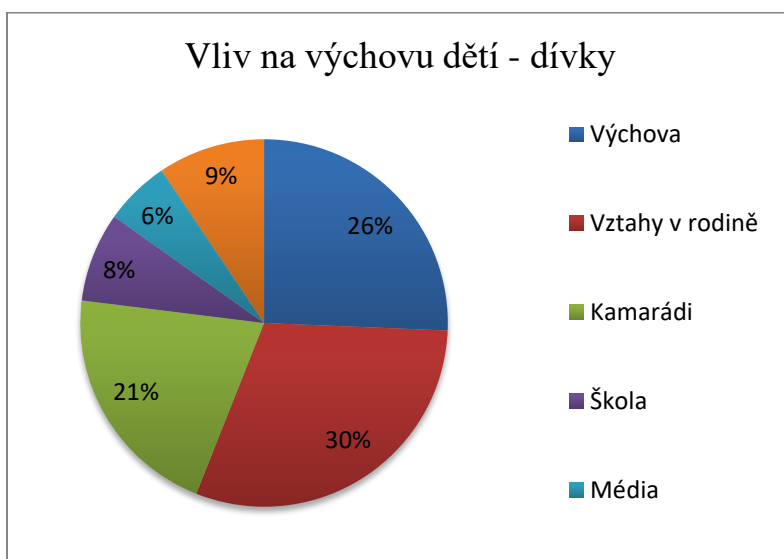
Tento graf znázorňuje, zda dívky plánují mít v budoucnu děti. 55 (81%) dívek odpověděly, že *plánují mít děti*. 5 (7%) dívek děti v budoucnu *neplánují* a 8 (12%) dívek zvolily odpověď *nevím*.

Graf č. 15: Plánování chlapců mít děti

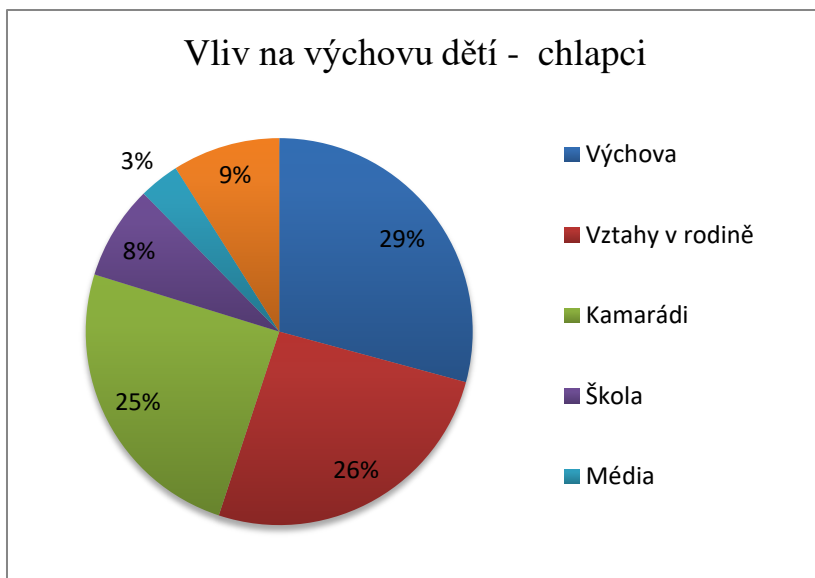
Většina chlapců, celkem 25 (78%), odpověděla na tuto otázku *ano*. Odpověď *ne* ne zvolil ani jeden z chlapců a 7 (22%) odpovědělo *nevím*.

Otázka č. 9: Co si myslíte, že má velký vliv na výchovu dětí?

Graf č. 16: Vliv na výchovu dětí podle dívek

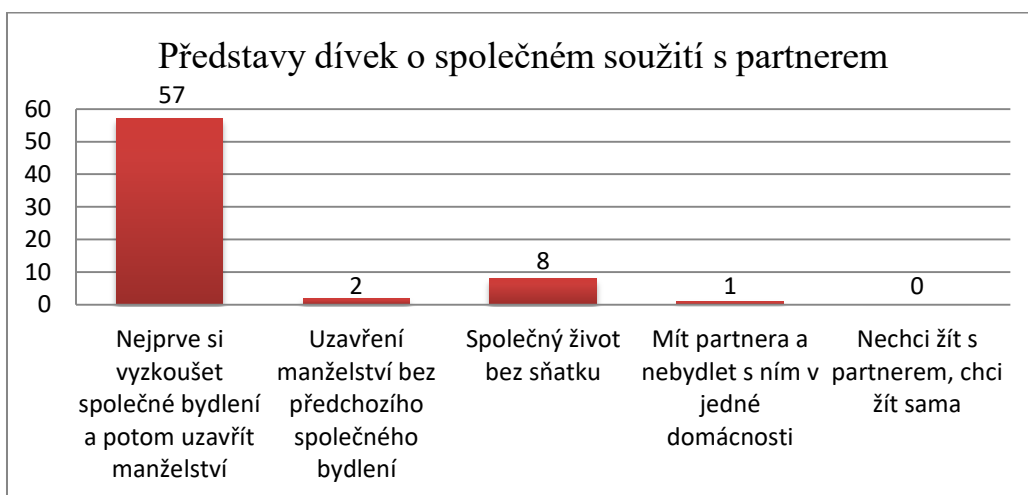
Tato otázka zjišťovala, co si respondenti myslí, že má vliv na výchovu dětí. Měli možnost označit více odpovědí a nejvíce dotazovaných dívek označily *vztahy v rodině* a *výchovu*. *Vztahy v rodině* označilo z 68 dívek 58 (30%), *výchovu* 49 (26%) dívek. 40 (21%) dívek si myslí, že mají na výchovu dětí velký vliv také *kamarádi*. *Kroužky, záliby a mimoškolní aktivity* označilo z celkového počtu dívek 18 (9%), *školu* 15 (8%) a *média* pouze 11 (6%) dívek.

Graf č. 17: Vliv na výchovu dětí podle chlapců

U chlapců se odpovědi od dívek tolik nelišily. Nejčastější odpovědí byla *výchova*, celkem ji jako jednu z možností označilo z 32 chlapců 26 (29%). Na druhém místě byly *vztahy v rodině*, celkem 23 (26%) chlapců je označilo za odpověď. *Kamarády* označilo 22 (25%) chlapců, *kroužky, záliby a mimoškolní aktivity* 8 (9%) chlapců, *školu* 7 (8%) a *média* 3 (3%) chlapců. Z těchto dvou grafů vyplývá, že se dívky a chlapci shodli na tom, že *výchova* a *vztahy v rodině* mají velký vliv na východu dětí.

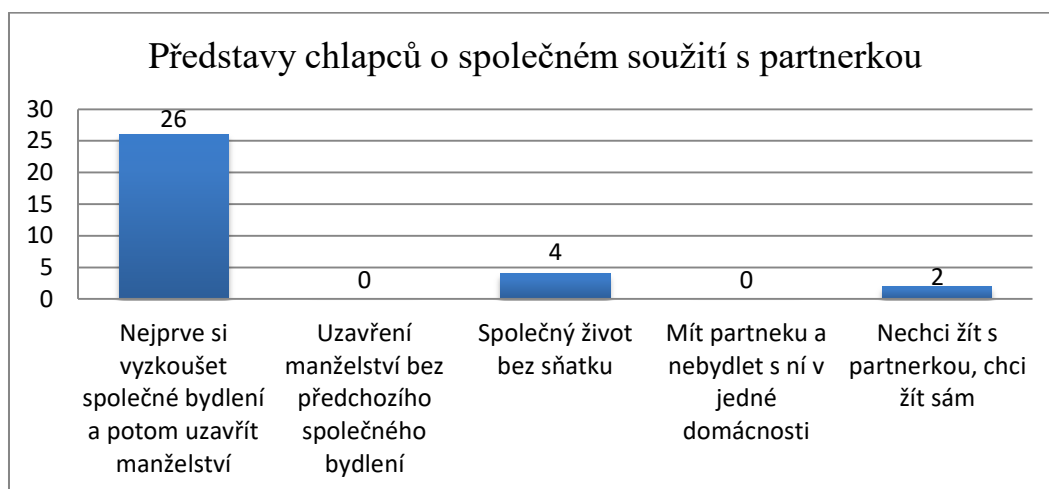
Otázka č. 10: Jak si představujete společné soužití s partnerem?

Graf č. 18: Představy dívek o společném soužití s partnerem

Z tohoto grafu vyplývá, jak si dívky nyní představují společní soužití s partnerem. 57 (84%) dívek z celkového počtu odpovídajících dívek 68, odpovědělo, že si *nejprve chtějí vyzkoušet společné bydlení a potom uzavřít manželství*. Zbylých 11 dívek označilo za své

odpovědi jiné možnosti a musím podotknout, že žádná dívka neoznačila možnost – *Nechci žít s partnerem, chci žít sama*. Tento výsledek mě nijak nepřekvapil.

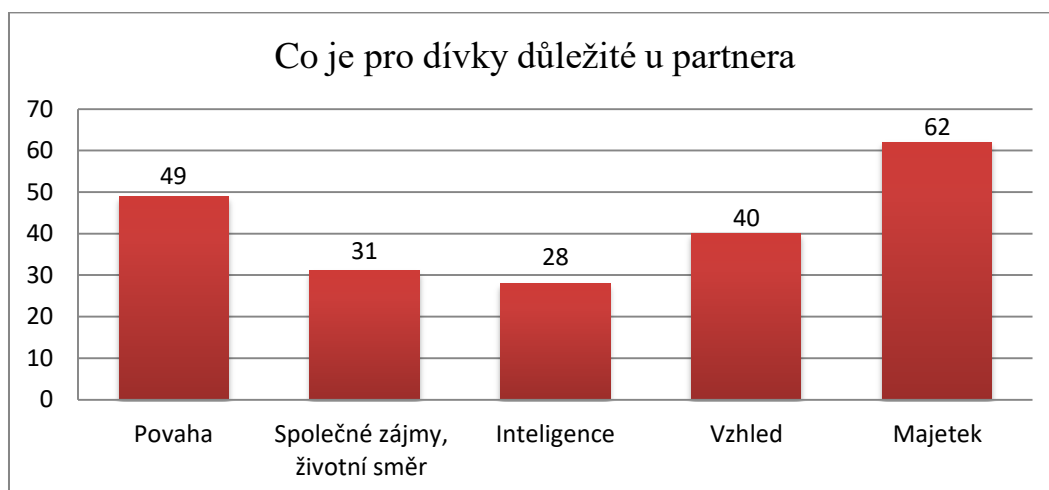

Graf č. 19: Představy chlapců o společném soužití s partnerem

Chlapci odpověděli podobně jako dívky. 26 (81%) chlapců *preferují společný život bez sňatku*. 2 chlapci *nechtějí žít s partnerkou* a ani jeden chlapec by *neuzavřel manželství bez předchozího společného bydlení*.

Otázka č. 11: Co je u Vás u partnera/partnerky důležité?

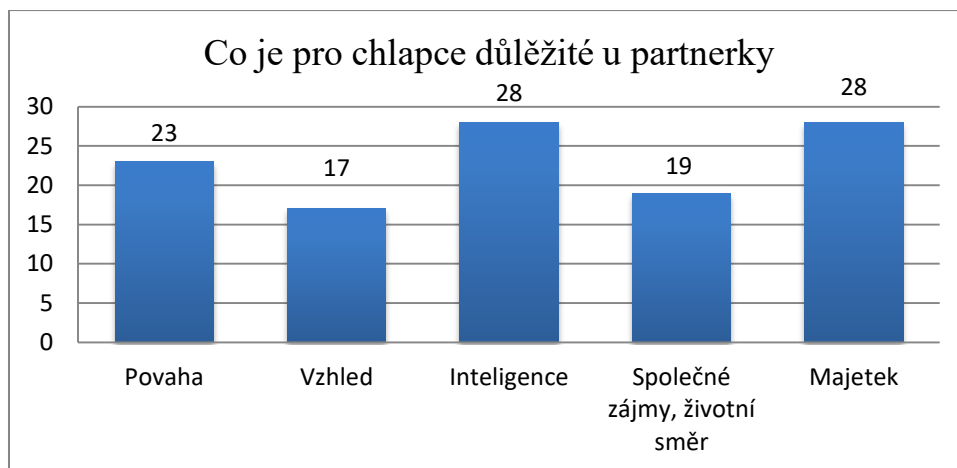
Nejčastější odpovědi

Graf č. 20: Co je pro dívky důležité u partnera

Výsledkem této otázky bylo zjistit, co je pro dívky u partnera důležité. Respondenti seřazovali odpovědi 1 – 5 s tím, že 1 znamenala nejdůležitější a 5 nejméně důležité. Tuto otázku jsem se rozhodla vyhodnotit podle počtu nejčastějších odpovědí, jelikož možností seřazení bylo velmi mnoho. Z grafu vyplývá, že 49 dívek umístily *povahu* na první místo. 31 dívek umístili

na druhé místo *společné zájmy a životní směr*. Na třetím místě skočila *inteligence*, kterou takto umístilo celkem 28 dívek. *Vzhled* překvapivě skončil až na čtvrtém místě a rozhodlo se tak 40 dívek. Nejjasnější místo získal *majetek*, který dívky označily pátým místě a rozhodlo se tak 62 dívek. Celkem dotazovaných dívek bylo 68.

Graf č. 21: Co je pro chlapce důležité u partnerky

Stejným způsobem jsem znázorňovala odpovědi chlapců, které se velmi liší. Na prvním místě je *povaha* a umístilo ji tak 23 chlapců. *Vzhled* získal druhé místo a rozhodlo tak 17 chlapců. 28 chlapců umístilo *inteligenci* na třetí místo a 19 chlapců umístilo na čtvrté místo *společné zájmy a životní směr*. Stejně jako u dívek, na posledním místě pro 28 chlapců skončil *majetek*. Celkem dotazovaných chlapců bylo celkem 32.

Podobné výsledky jsem očekávala. Především u vzhledu, kde jsem předpokládala, že u dívek nebude při výběru partnera tak důležitý, jako u chlapců. Ovšem z obou grafů vyplývá, že je pro dívky i chlapci nejdůležitější povaha.

Otázka č. 12: Je podle Vás pro výchovu dítěte vhodné žít v partnerství bez uzavření manželství?

Graf č. 22: Vhodnost nesezdaného soužití pro výchovu dětí - dívky

Z tohoto grafu vyplývá, že 38 (56%) dívek si myslí, že *není vhodné pro výchovu dětí žít v nesezdaném soužití*. Naopak 30 (44%) dívek si myslí, že to *vhodné je*.

U této otázky jsem očekávala jasnější odpověď a spíše tu, že pro dívky není vhodné vychovávat děti v partnerství bez uzavření sňatku. Velmi mě tento názor dívek překvapil.

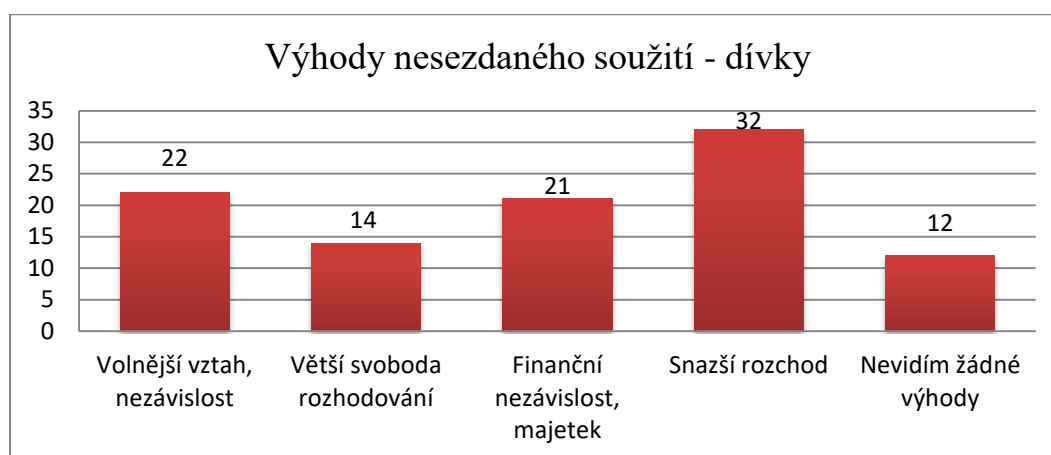

Graf č. 23: Vhodnost nesezdaného soužití pro výchovu dětí - chlapci

A naopak z tohoto grafu vyplývá to, co jsem očekávala u dívek. 24 (75%) chlapců si myslí, že *je nevhodné vychovávat děti v nesezdaném soužití* a pouze 8 (25%) chlapců si myslí opak.

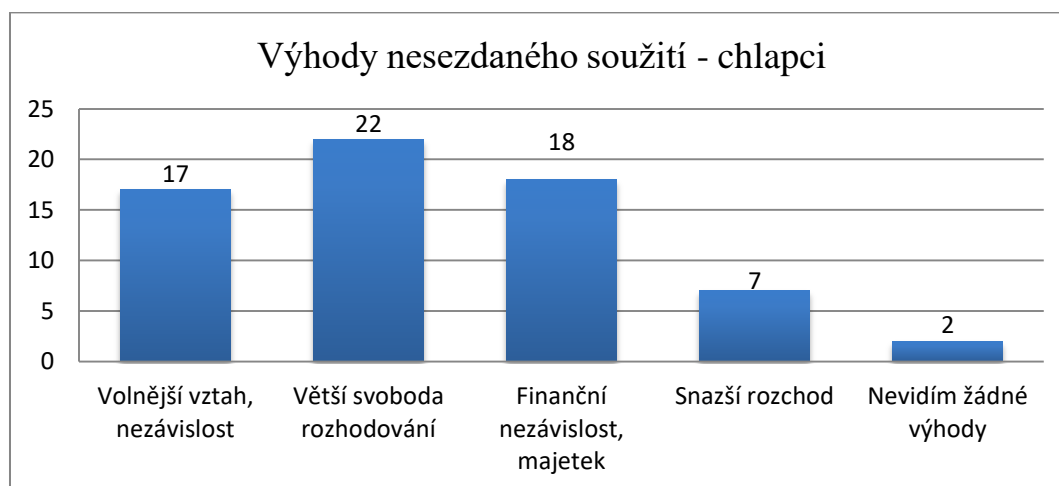
Odpovědi na tyto otázky mě velmi překvapily a výsledky jsem čekala spíše opačné. Zároveň jsem mile překvapena z odpovědí chlapců.

Otázka č. 13: Jaké jsou podle Vás výhody nesezdaného soužití?

Graf č. 24: Výhody nesezdaného soužití - dívky

Pro tuto otázku mohli respondenti zaškrtnout více odpovědí. Pomocí této otázky jsem chtěla zjistit, jaké jsou výhody nesezdaného soužití, protože mi přijde, že se adolescenti v dnešní době nechtějí tolik vázat, ba dokonce vstupovat do manželství. Nejčastější odpověď u dívek byla *snazší rozchod*, celkem tak odpovědělo 32 (31%) dívek. 22 (22%) dívek si myslí, že výhodou je *volnost a nezávislost*, 21 (21%) *finanční nezávislost a majetek*. 14 (14%) dívek označilo jako jednu ze svých odpovědí *větší svobodu a rozhodování*. Možnost *nevidím žádné výhody* nesezdaného soužití označilo 12 (12%) dívek.

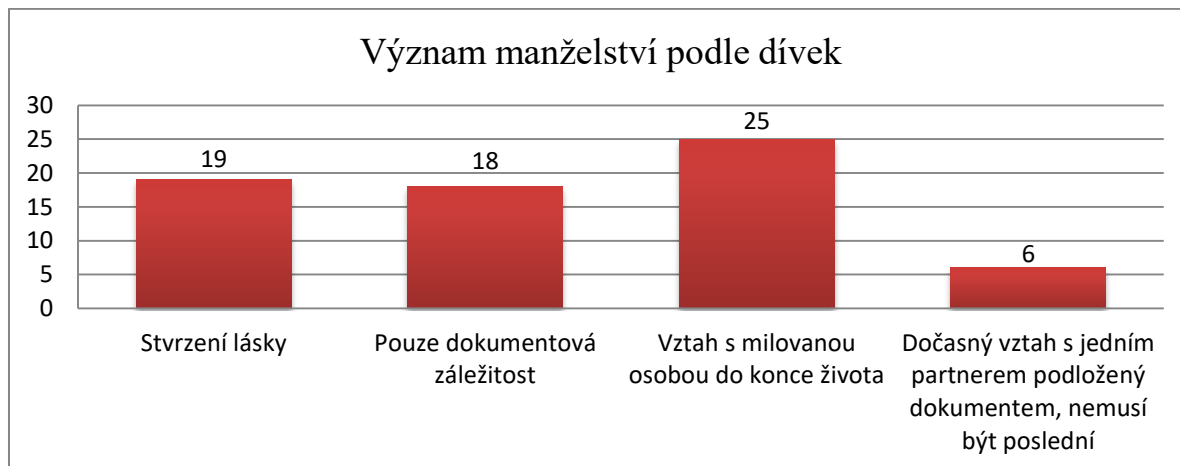

Graf č. 25: Výhody nesezdaného soužití - chlapci

U chlapců jsou výsledky poněkud jasnější a očekávanější. Z celkem dotazovaných 32 chlapců odpovědělo 22 (33%), že největší výhodou nesezdaného soužití je *větší svoboda rozhodování*. 18 (27%) se přiklání k možnosti *finanční nezávislost a majetek*. *Volnější vztah a nezávislost* vnímá jako výhodu partnerství bez sňatku 17 (26%) dotazovaných chlapců.

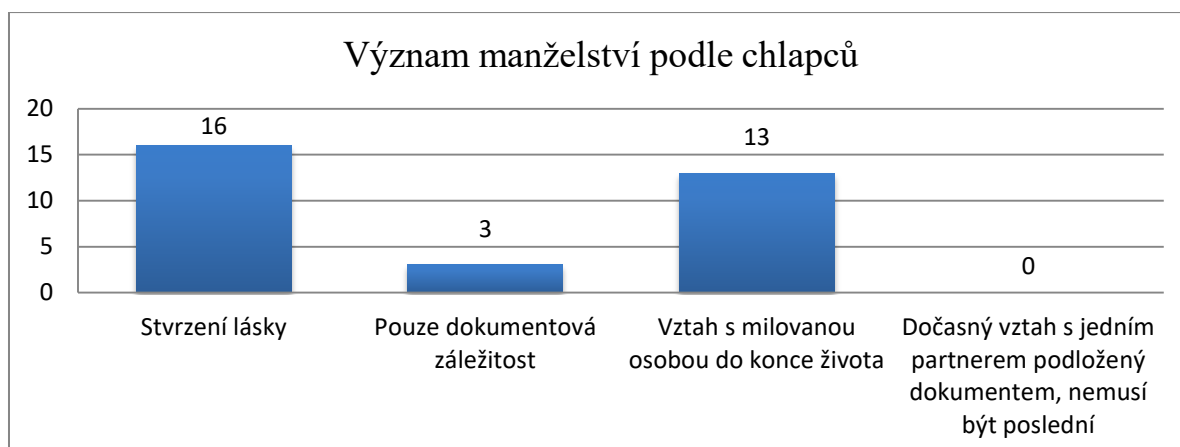
Snazší rozchod, na rozdíl od dívek, vnímá jako výhodu pouze 7 (11%) chlapců. A 2 chlapci nevidí žádné výhody nesezdaného soužití.

Otázka č. 14: Co podle Vás znamená manželství?

Graf č. 26: Význam manželství - dívky

Tento graf znázorňuje, jaké má manželství pro dívky význam. V dotazníku bylo na výběr ze čtyř odpovědí a nejčastější odpovědí pro dívky byl *vztah s milovanou osobou do konce života*. Celkem tak odpovědělo 25 (37%) dívek. 19 (28%) dívek je toho názoru, že manželství znamená *stvrzení lásky*. 18 (26%) dívek si naopak myslí, že manželství je *pouze dokumentová záležitost*. U dívek jsem čekala u této odpovědi výrazně menší číslo a velmi mě to překvapilo. Stejně tak se udivuji nad počtem 6 (9%) dívek, které vnímají manželství jako *dočasný vztah s jedním partnerem podložený dokumentem*.

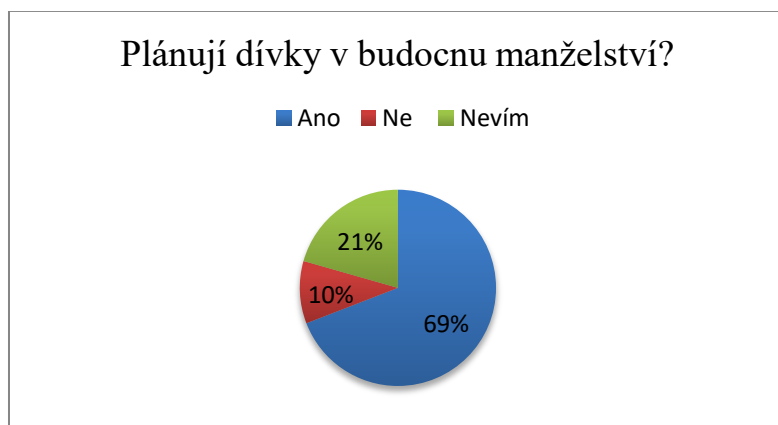
Graf č. 27: Význam manželství – chlapci

Odpovědi chlapců mě opět, ale nečekaně, mile překvapily. Jak z grafu můžeme vidět, nejčastější dvě odpovědi byly *stvrzení lásky* a *vztah s milovanou osobou*. 16 (50%) chlapců

vnímá manželství jako *stvrzení lásky* a 13 (41%) chlapců jako *vztah s milovanou osobou do konce života*. Pouze 3 (9%) chlapci jsou takového názoru, že to je *pouze dokumentová záležitost*. A musím podotknout, že ani jeden chlapec se nepřiklonil k poslední odpovědi, což mě velmi potěšilo.

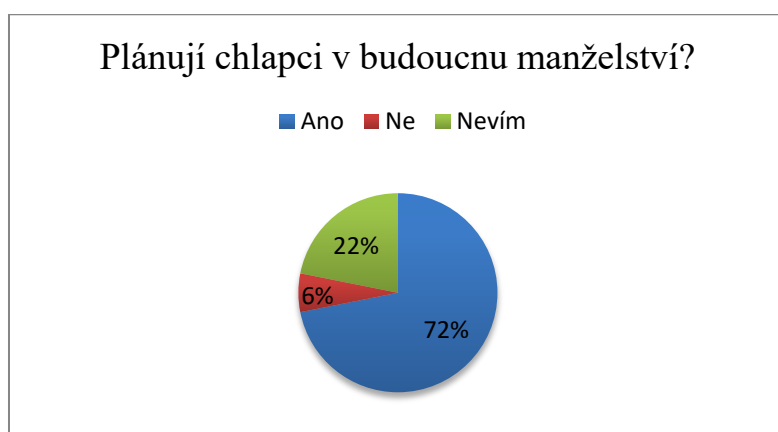
Takové odpovědi na tuto otázku jsem opravdu nečekala, a jestli ano, tak obrácené. Chlapci mě opět mile překvapili a z jejich odpovědí vyplývá, že jestli už jednou vstoupí do manželství, znamená to pro mě něco velkého a důležitého.

Otázka č. 15: Plánujete v budoucnu vstoupit do manželství?

Graf č. 28: Plánují dívky v budoucnu manželství?

Tento graf znázorňuje, zda plánují dívky v budoucnu manželství. *Ano* odpovědělo 47 (69%) dívek, *ne* 7 (10%) dívek a *nevím* 14 (21%) dívek.

Graf č. 29: Plánují chlapci v budoucnu manželství?

V tomto grafu můžeme vidět odpovědi chlapců. *Ano* odpovědělo 23 (72%) chlapců, *ne* pouze 2 (6%) chlapci a *nevím* 7 (22%) chlapců.

Z těchto odpovědí mám radost a jsem ráda, že se mladí lidé stále přiklánějí k možnosti vstoupit v budoucnosti do manželství.

Otázka č. 16: Je pro Vás důležité uzavřít manželství pro založení rodiny?

Graf č. 30: Důležitost uzavření manželství v souvislosti se založením rodina - dívky

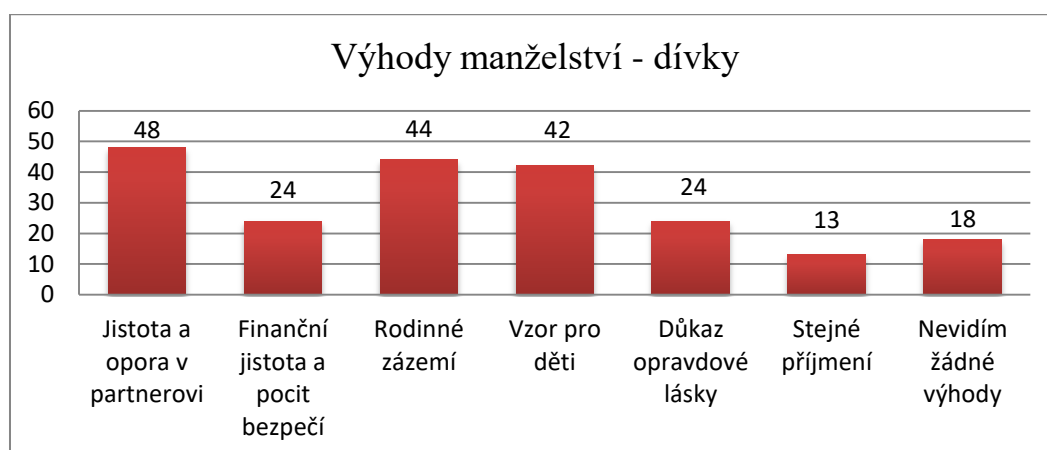
Cílem této otázky bylo zjistit, zda respondenti vnímají manželství jako důležité pro založení rodiny. *Ano* odpovědělo celkem 42 (62%) dívek a *ne* 26 (38%) dívek. Z toho vyplývá, že pro většinu dívek je manželství důležité pro založení rodiny, což jsem velmi ráda.

Graf č. 31: Důležitost uzavření manželství v souvislosti se založením rodina - chlapci

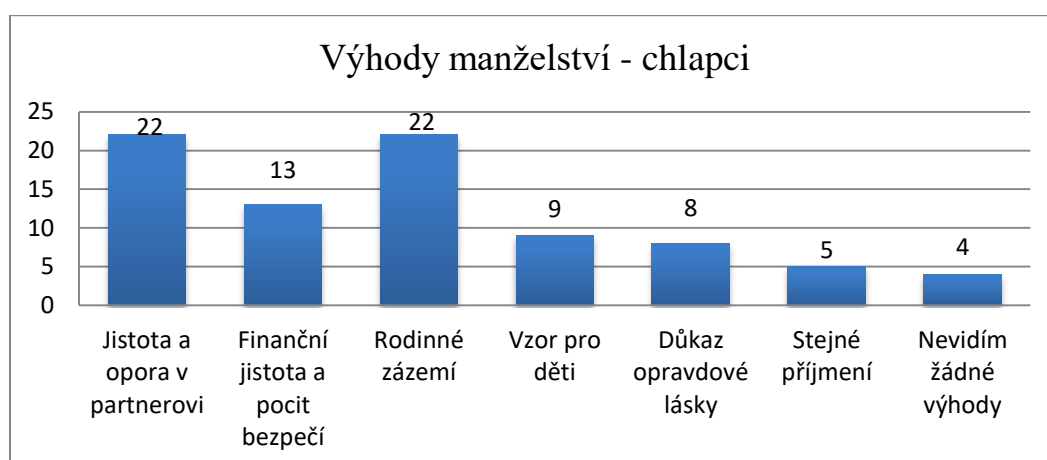
Odpovědi chlapců jsou podobné jako u dívek. *Ano* odpovědělo 21 (66%) chlapců a *ne* 11 (34%) chlapců.

Otázka č. 17: Jaké jsou podle Vás výhody manželství?

Graf č. 32: Výhody manželství - dívky

Tento graf znázorňuje, jaké má pro dívky výhody manželství. Respondenti měli možnost zaškrtnout více odpovědí. Nejčastější odpověď byla *jistota a opora v partnerovi*, odpovědělo tak 48 dívek. Další dvě nejčastější odpovědi byly *rodinné zázemí* a *vzor pro děti*. Stejný počet odpovědí získaly možnosti *finanční jistota a pocit bezpečí* a *důkaz opravdové lásky*. 18 dívek je toho názoru, že manželství *žádné výhody nemá* a 13 dívek vidí výhodu ve *stejném příjmení*.

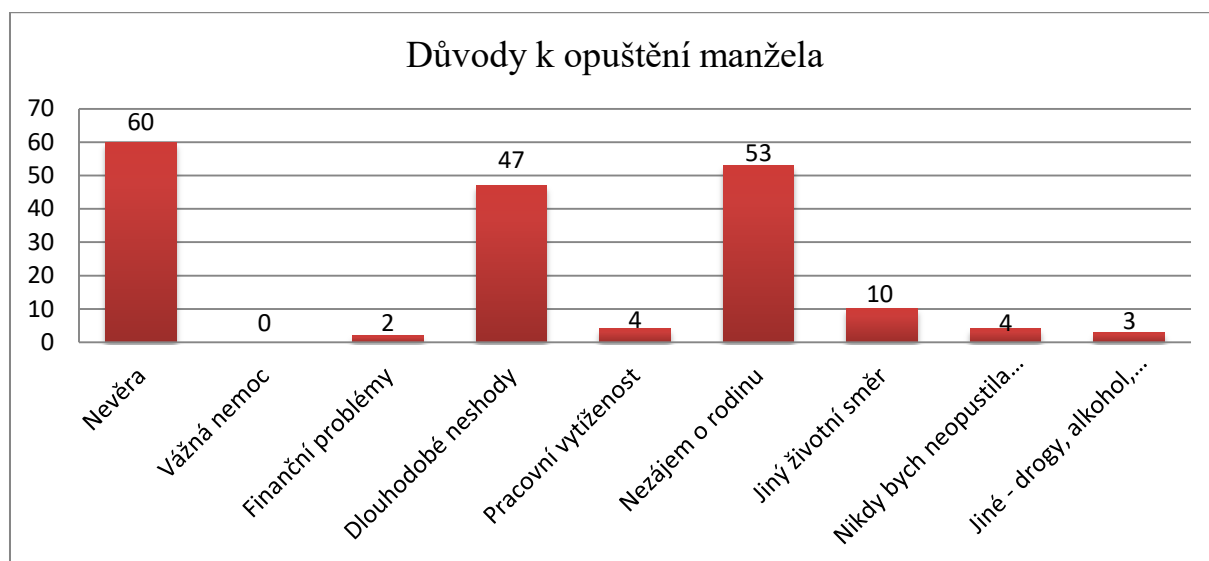

Graf č. 33: Výhody manželství - chlapci

Pro chlapce má manželství podobné výhody jako pro dívky. Nejčastější dvě odpovědi byly *jistota a opora v partnerovi* a *rodinné zázemí*. Třetí nejčastější odpovědí byla *finanční jistota a pocit bezpečí*.

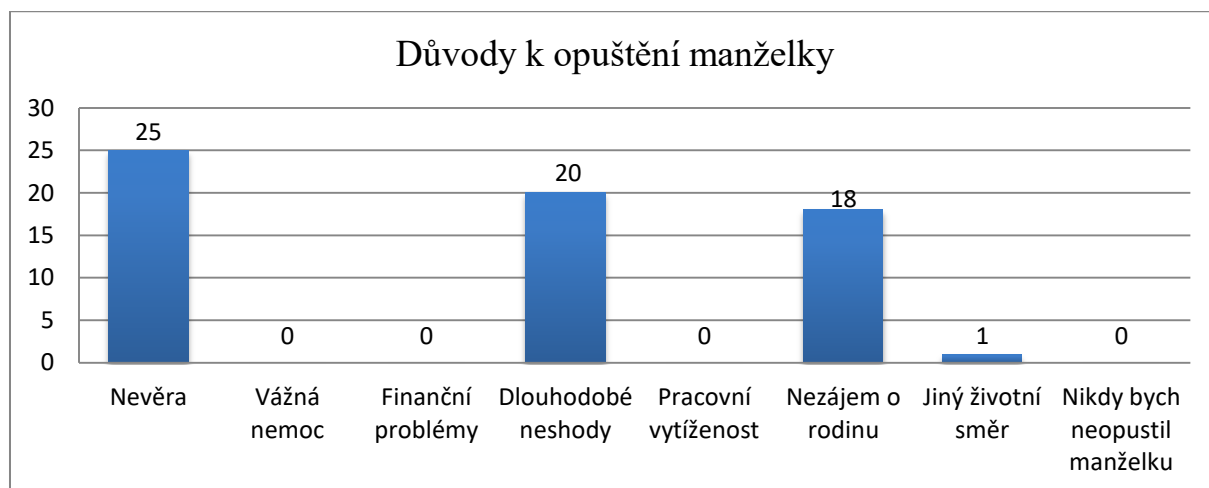
Odpovědi dívek a chlapců na tuto otázku mě nijak nepřekvapilo a jsem ráda, že mladí lidé stále vidí v manželství výhody.

Otázka č. 18: Za jakých okolností byste opustili manžela/manželku?

Graf č. 34: Důvody k opuštění manžela

Cílem poslední otázky bylo zjistit, jaké by museli mít respondenti důvody, aby opustili svého manžela/manželku. Respondenti měli na výběr označit více odpovědí, avšak nejčastější odpověď u dívek byla *nevěra*. Druhá nejčastější odpověď byla *nezáměrem o rodinu* a další *dlouhodobé neshody*. Tyto 3 odpovědi označila většina dívek z celkového počtu 68 dotazovaných dívek.

Graf č. 35: Důvody k opuštění manželky

Tento graf znázorňuje odpovědi na otázku, z jakých důvodu by opustili manželku. Jak je z grafu zřejmé, odpovědi chlapců se velmi shodují a také jsou podobné jako odpovědi dívek. Nejčastější 3 odpovědi jsou *nevěra*, *dlouhodobé neshody* a *nezáměrem o rodinu*. Tyto 3 odpovědi označila většina chlapců z celkového počtu 32 dotazovaných chlapců.

5.9 Vyhodnocení hypotéz

Hypotézy ověřuji pomocí testu Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Stanovené hypotézy na základě matematické statistiky potvrdím, či vyvrátím.

Výpočet testového kritéria:

$$\chi^2 = \sum \frac{(\text{empirická četnost} - \text{teoretická četnost})^2}{\text{teoretická četnost}}$$

Určení počtu stupňů volnosti:

$$(r - 1)(c - 1)$$

(r = počet řádků, s = počet sloupců)

Stupeň volnosti = 5

Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

Výpočet teoretických četností

$$n_{i.} = \sum_{j=1}^c n_{ij} \quad n_{.j} = \sum_{i=1}^r n_{ij}$$

Výpočet očekávaných četností

$$e_{ij} = np_{ij} = np_i p_j = n \frac{n_{i.}}{n} \frac{n_{.j}}{n} = \frac{n_{i.} n_{.j}}{n}$$

Výpočet testovací statistiky

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \frac{(n_{ij} - e_{ij})^2}{e_{ij}}$$

Kritická hranice

$$\chi^2_{(r-1)(c-1)}(1 - \alpha)$$

Rozhodovací pravidlo

$$\chi^2 \geq \chi^2_{(r-1)(c-1)}(1 - \alpha)$$

TK > KH, TK < KH (Chráška, 2007, s. 73)

Hypotéza č. 1: Dívky v budoucnosti častěji preferují vstoupit do manželství než chlapci

H_0 : Odpovědi dívek a chlapců jsou nezávislé

H_1 : Odpovědi dívek a chlapců jsou závislé

Tabulka č. 2: Empirické četnosti H1

Empirické	1	2	3	4	5	6	n_i
Dívky	11	39	14	2	0	2	68
Chlapci	4	17	7	0	2	2	32
n_j	15	56	21	2	2	4	100 <-- n

Tabulka č. 3: Očekávané četnosti H1

Očekávané	1	2	3	4	5	6
Dívky	10,2	38,08	14,28	1,36	1,36	2,72
Chlapci	4,8	17,92	6,72	0,64	0,64	1,28

Tabulka č. 4: Testové kritérium H1

χ^2	1	2	3	4	5	6
Dívky	0,062745	0,022227	0,00549	0,301176	1,36	0,190588
Chlapci	0,133333	0,047232	0,011667	0,64	2,89	0,405

Hodnota testového kritéria u první hypotézy je 6,069459 a kritická hodnota je 11,0705. Testové kritérium je nižší než kritická hodnota. Nulovou hypotézu nezamítáme. Neexistuje statisticky významná závislost odpovědí dívek a chlapců. Hypotéza č. 1 není na základě výpočtů potvrzena.

Hypotéza č. 2: Pro chlapce je při výběru partnerky vzhled důležitější než pro dívky

H_0 : Odpovědi dívek a chlapců jsou nezávislé

H_1 : Odpovědi dívek a chlapců jsou závislé

Tabulka č. 5: Empirické četnosti H2

Empirické	1	2	3	4	5	n_i
Dívky	7	5	9	40	7	68
Chlapci	3	17	2	6	4	32
n_j	10	22	11	46	11	100 <-- n

Tabulka č. 6: Očekávané četnosti H2

Očekávané	1	2	3	4	5
Dívky	6,8	14,96	7,48	31,28	7,48
Chlapci	3,2	7,04	3,52	14,72	3,52

Tabulka č. 7: Testové kritérium H2

χ^2	1	2	3	4	5	6
Dívky	0,062745	0,022227	0,00549	0,301176	1,36	0,190588
Chlapci	0,133333	0,047232	0,011667	0,64	2,89	0,405

Hodnota testového kritéria u druhé hypotézy je 29,39869 a kritická hodnota je 9,487729. Testové kritérium je vyšší než kritická hodnota. Nulovou hypotézu zamítáme. Existuje statisticky významná závislost odpovědí dívek a chlapců. Z tabulky lze odhadnout, že pro chlapce je vzhled důležitější než pro dívky. Hypotéza č. 2 je na základě výsledků potvrzena.

Hypotéza č. 3: Dívky častěji plánují uzavření manželství v souvislosti se založením rodiny častěji než chlapci

H_0 : Odpovědi dívek a chlapců jsou nezávislé

H_1 : Odpovědi dívek a chlapců jsou závislé

Tabulka č. 8: Empirické četnosti H3

Empirické	Ano	Ne	n_i
Dívky	42	26	68
Chlapci	21	11	32
n_j	63	37	100 <--n

Tabulka č. 9: Očekávané četnosti H3

Očekávané	Ano	Ne
Dívky	42,84	25,16
Chlapci	20,16	11,84

Tabulka č. 10: Testové kritérium H3

χ^2	1	2
Dívky	0,016471	0,028045
Chlapci	0,035	0,059595

Hodnota testového kritéria u druhé hypotézy je 0,1391097 a kritická hodnota je 3,3841459. Testové kritérium je nižší než kritická hodnota. Nulovou hypotézu nezamítáme. Neexistuje statisticky významná závislost odpovědí dívek a chlapců. Hypotéza č. 3 není na základě výpočtů potvrzena.

Hypotéza č. 4: Dívky chtějí mít v budoucnosti děti častěji než chlapci

H_0 : Odpovědi dívek a chlapců jsou nezávislé

H_1 : Odpovědi dívek a chlapců jsou závislé

Tabulka č. 11: Empirické četnosti H4

Empirické	Ano	Ne	Nevím	n_i
Dívky	55	5	8	68
Chlapci	25	0	7	32
n_j	80	5	15	100 <--n

Tabulka č. 12: Očekávané četnosti H4

Očekávané	1	2	3
Dívky	54,4	3,4	10,2
Chlapci	25,6	1,6	4,8

Tabulka č. 13: Testové kritérium H4

χ^2	1	2	3
Dívky	0,006618	0,752941	0,47451
Chlapci	0,014063	1,6	1,008333

Hodnota testového kritéria u druhé hypotézy je 3,8564645 a kritická hodnota je 5,991465. Testové kritérium je nižší než kritická hodnota. Nulovou hypotézu nezamítáme. Neexistuje statisticky významná závislost odpovědí dívek a chlapců. Z tabulky je zřejmé, že 80 % respondentů odpovědělo ano, nezávisle na pohlaví. Hypotéza č. 4 není na základě výpočtů potvrzena.

5.10 Závěr výzkumu

Praktická část bakalářské práce byla vypracována formou kvantitativního výzkumu. Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, jaké představy mají adolescenti o manželství, partnerství a rodině. Zajímalo mě, jaké mají názory dívky a chlapci ve věku 15–18 let na manželství, zda plánují rodinu a co je pro ně u partnera důležité. Z celkového počtu 100 respondentů odpovědělo 68 dívek a 32 chlapců. Věkové rozmezí dívek a chlapců bylo 15–18 let a nejvíce dotazovaných respondentů bylo ve věku 16ti a 18ti let.

Na začátku výzkumu jsem si zvolila 4 hypotézy. Domnívala jsem se, že dívky v budoucnosti častěji preferují vstoupit do manželství než chlapci. Usuzovala jsem tak z toho důvodu, že dívky více touží po manželství a rodinném životě. Nicméně se tato skutečnost nepotvrdila. Dále jsem předpokládala, že pro chlapce je při výběru partnerky důležitější vzhled než pro dívky. Zde jsem vycházela z vlastního přesvědčení, že vzhled hraje pro chlapce při výběru partnerky větší roli než pro dívky. Tento předpoklad se mi potvrdil. Také jsem předpokládala, že dívky častěji plánují uzavření manželství v souvislosti se založením rodiny než chlapci. Tuto hypotézu jsem si zvolila z toho důvodu, jelikož jsem si myslela, že pro dívky je důležitější vychovávat děti v manželství než v nesezdaném soužití. Toto tvrzení se mi ale nepotvrdilo. Dále jsem se domnívala, že dívky chtějí mít v budoucnosti děti častěji než chlapci. Zde jsem vycházela z prostého přesvědčení a myslím si, že dívky celkově touží více po dětech a více tíhnou k rodinnému životu. Nicméně se mi tato hypotéza také nepotvrdila. Z toho vyplývá, že došlo k vyvrácení tří hypotéz a pouze jedna hypotéza byla potvrzena. K tomuto výsledku jsem došla pomocí testu Chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Také jsem si stanovila tři výzkumné otázky. Na první otázku, která zjišťovala, zda adolescenti chtějí vstoupit do manželství a založit rodinu, odpověděla většina chlapců a dívek ano. Adolescenti chtějí v budoucnu vstoupit do manželství a založit rodinu. Odpověď na tuto otázku byla jednoznačná jak u dívek, tak u chlapců. Stejně jasná odpověď u obou pohlaví byla na další výzkumnou otázku, která se ptala, zda adolescenti plánují děti. Většina chlapců a dívek odpověděla ano. Poslední výzkumná otázka zjišťovala, jak vnímají adolescenti manželství. Odpovědi u této otázky byly velmi rozdílné. Většina chlapců se přiklonila k odpovědi, že manželství znamená stvrzení lásky nebo k možnosti, že jde o vztah s milovanou osobou do konce života. Pouze tři chlapci označili, že manželství vnímají pouze jako dokumentovou záležitost. Naopak dívky měly poněkud jiné odpovědi. I přes to, že se většina dívek přiklonila k možnosti, že manželství znamená vztah s milovanou osobou do konce života, třetina dívek tvrdí, že manželství je pouze dokumentová záležitost. Také více

dívek než chlapců si myslí, že se jedná o dočasný vztah s jedním partnerem podložený dokumentem a nemusí být poslední.

Dále jsem z kvantitativního výzkumu zjistila, že více než polovina respondentů žije v úplné rodině, což je pro mě velkým překvapením, jelikož v dnešní době rozvodovost stoupá. Nejvíce mě však upoutaly výsledky, u kterých jsou rozdílné odpovědi dívek a chlapců. Jak už jsem se zmiňovala výše, velmi mě překvapily odpovědi na význam manželství. Dále mě mile překvapilo, že většina chlapců i dívek plánují vstoupit do manželství. Také musím upozornit na skutečnost, že na otázku, zda plánují mít respondenti v budoucnu děti, neodpověděl ani jeden z dotazovaných chlapců ne. Naopak u dívek se tato odpověď vyskytovala.

Prostřednictvím výzkumu jsem zjistila, jaké mají adolescenti představy o manželství, partnerství a rodině a jak si svůj život představují. Ačkoli jsem to nečekala, tak velmi pozitivně hodnotím odpovědi chlapců a negativně odpovědi dívek, jelikož jsem v některých otázkách očekávala úplně jiné odpovědi. Ale celkový pocit z výzkumu je dobrý a myslím si, že mladí lidé stále touží po manželství, chtějí vychovávat děti v úplných rodinách a věří v lásku.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala rodině, manželství a partnerství. Hlavním cílem bylo zjistit, jaký názor zaujímají žáci střední školy a jaké jsou rozdílné představy chlapců a dívek o manželství partnerství a rodině. Bakalářská práce se soustředí na mladé lidi ve věku 15–18 let.

Teoretická část práce je věnována obecné charakteristice témat rodina, historie rodiny, moderní rodina, manželství a rozvod a jiných alternativních forem soužití, mezi které patří nesezdané soužití, singles a homosexuální partnerství. V závěru teoretické části přesně vymezují období adolescence a věnuji se představám adolescentů o manželství a rodině.

V praktické části této práce jsou prezentovány výsledky výzkumu, které se zaměřují na představy a názory adolescentů na manželství, partnerství a rodinu. Informace byly získány během výzkumného šetření, které probíhalo písemnou formou na Střední škole potravinářství a služeb v Pardubicích. Prostřednictvím dotazníků mi respondenti odpověděli na všechny mé otázky týkající se tohoto tématu. Respondenti byli studenti výše zmiňované střední školy ve věku 15–18 let a správně vyplněných dotazníků bylo rovných sto.

Toto téma jsem si vybrala především z důvodu, že rodina už není společností vnímána jako tak silné pouto jako kdysi. Dnešní společnost, a především mladí lidé, netouží po založení rodiny, není to jejich priorita a více se soustředí na svůj vlastní rozvoj a individualitu. Určitě to má za příčinu vývoj doby, kdy dnes máme všeho dostatek, spoustu možností a možná z těchto důvodů se mladí lidé soustředí více na seberealizaci než na budování rodinného života. Nepovažují za důležité najít si v období adolescence partnera, se kterým budou chtít strávit zbytek života. Nepřemýšlí nad takovým životem a je pro ně zcela normální a přirozené, že v tomto období prožívají pouze krátkodobé vztahy bez hlubší perspektivy. Většinou až v pozdějším věku si hledají partnera na zbytek života a tíhnou k rodinnému životu. Zdá se mi, že především u chlapců se toho období stále prodlužuje. Tento přístup k životu mi přijde pro dnešní dobu normální a snažím se na jejich život dívat očima adolescenta. Nicméně si myslím, že mladí lidé nechápou význam vztahu nebo spíše nemají potřebu brát vztahy vážně. Přijde mi, že většina z nich neprojevuje ve vztazích vlastní osobnost. Odlišují svoji individualitu a vyjadřování sám sebe před ostatními. Tím chci říct, že jejich chování je v soukromí a na veřejnosti odlišné, a že se tento přístup odráží i ve vztazích. Zjistila jsem, že chlapci a dívky v období adolescence mají jasné představy o partnerovi a mile mě překvapilo, že většina z nich považuje za důležité např. pocit sounáležitosti, oporu, lásku, porozumění a pocit jistoty a bezpečí. Většina z nich se ale takto nechová a v partnerovi tohle

nyní nehledá. Vědí, co chtějí, a co je pro ně správné, ale nyní ještě nepotřebují najít partnera pro život a budovat vážný vztah. Mladí lidé v dnešní době velmi potlačují své city a raději napodobují své kamarády, než aby projevovali svoji individualitu. Možná z tohoto důvodu se u vztahů mladých lidí vytrácí hloubka a autentičnost. V tomto věku se lidé rádi napodobují a neuvědomují si, že tím ztrácí sami sebe. Myslím si, že kdyby se každý choval podle svého vědomí, vlastních citů a vlastního rozumu, byly by vztahy mezi všemi lepší a možná by si lidé více rozuměli a předcházelo by se nedorozumění a zklamání.

V úplném závěru bych chtěla říct, že mám ze své bakalářské práce, především z výzkumu, dobrý pocit. Dotazník pro adolescenty jsem tvořila v přesvědčení, že mladí lidé nechtějí vstupovat do manželství a soustředí se spíše na svoji seberealizaci. Dále jsem si myslela, že především dívky touží více po manželství, dětech a rodinném životě. Jak už jsem psala, výzkum mi tyto domněnky nepotvrdil a spíše takto odpovídali chlapci. Tudíž jsou mé pocity z výzkumu smíšené, ale pozitivně hodnotím odpovědi chlapců, které mě opravdu mile překvapily.

Teoretická část se mi zpracovávala velmi dobře, jsem ráda, že jsem pomocí přečtené literatury mohla proniknout hlouběji do tématu, které mě zajímá. Praktická část s sebou nesla určité obavy, jelikož se mi potvrdila pouze jedna hypotéza ze čtyř. Avšak vypracování celé práce bylo pro mě velikou zkušeností pro mé případné budoucí práce.

Teoretická část ani výzkum není zcela vyčerpávající, jelikož existují oblasti, kterým by se dalo věnovat do větší hloubky. Domnívám se však, že v rámci daného rozsahu práce a možností jsem se se svojí úlohou vypořádala dobře.

SEZNAM LITERATURY

1. BÁRTA, Miroslav, Martin KOVÁŘ a Otakar FOLTÝN, ed. *Povaha změny: bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace*. V Praze: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-641-3.
2. FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-87-7.
3. GIDDENS, A., 2013. *Sociologie*. Praha: Agro. 1049 s. ISBN 728-80-257-0807-1.
4. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 594 s. ISBN 80-720-3124.
5. GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Přeložil Petra DIESTLEROVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-396-7.
6. GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2798-1.
7. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1168-3.
8. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN isbn978-80-247-1369-4.
9. KELLY, Kevin T. *Rozvod a druhý sňatek: tváří v tvář výzvě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. ISBN 978-80-7325-279-3.
10. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
11. MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
12. MAREŠ, Petr, POTOČNÝ, Tomáš, ed. *Modernizace a česká rodina: sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15.-17. října 2003 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Barrister & Principal, 2003. Sociální studia. ISBN 80-86598-61-6.
13. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
14. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

15. MATOUŠEK, O. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. 183 s. ISBN 80-7194-861-6.
16. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003. 161 s. ISBN 8086429199.
17. MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.
18. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-58-X.
19. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. *Základy sociologie*. ISBN 80-86429-05-9.
20. MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Vyd. 2. Přeložil Hana ČERVINKOVÁ. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. ISBN 80-86429-25-3.
21. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 3. vyd. Praha: Academia, 2009, 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
22. RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. *Studie (Sociologické nakladatelství)*, sv. 32. ISBN 8086429016.
23. SCHAEFFER, Edith. *Co je rodina?*. Přeložila Eva HOZNAUEROVÁ. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-85495-41-4.
24. SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
25. SKUPNIK, Jaroslav. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturně antropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. ISBN 978-80-7419-019-3.
26. ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0877-4.
27. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
28. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
29. VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004. *Národní zpráva o rodině* [online]. [cit. 2016-07-12]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf
2. Zákon č. 89/2012 Sb. Nový občanský zákoník
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny	18
Tabulka č. 2: Empirické četnosti H1	62
Tabulka č. 3: Očekávané četnosti H1	62
Tabulka č. 4: Testové kritérium H1	62
Tabulka č. 5: Empirické četnosti H2	62
Tabulka č. 6: Očekávané četnosti H2	63
Tabulka č. 7: Testové kritérium H2	63
Tabulka č. 8: Empirické četnosti H3	63
Tabulka č. 9: Očekávané četnosti H3	63
Tabulka č. 10: Testové kritérium H3.....	63
Tabulka č. 11: Empirické četnosti H4	64
Tabulka č. 12: Očekávané četnosti H4	64
Tabulka č. 13: Testové kritérium H4.....	64

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Pohlaví respondentů	44
Graf č. 2: Věkové rozmezí dívek.....	44
Graf č. 3: Věkové rozmezí chlapců	45
Graf č. 4: Úplnost rodiny dívek.....	45
Graf č. 5: Úplnost rodiny chlapců	45
Graf č. 6: Současný stav dívek	46
Graf č. 7: Současný stav chlapců	46
Graf č. 8: Současné bydlení dívek.....	46
Graf č. 9: Současné bydlení chlapců	47
Graf č. 10: Plány dívek po ukončení střední školy.....	47
Graf č. 11: Plány chlapců po ukončení střední školy	48
Graf č. 12: Co dívky v budoucnu preferují	48
Graf č. 13: Současný stav chlapců	49
Graf č. 14: Plánování dívek mít děti	49
Graf č. 15: Plánování chlapců mít děti	50
Graf č. 16: Vliv na výchovu dětí podle dívek	50
Graf č. 17: Vliv na výchovu dětí podle chlapců.....	51

Graf č. 18: Představy dívek o společném soužití s partnerem	51
Graf č. 19: Představy chlapců o společném soužití s partnerem	52
Graf č. 20: Co je pro dívky důležité u partnera	52
Graf č. 21: Co je pro chlapce důležité u partnerky.....	53
Graf č. 22: Vhodnost nesezdaného soužití pro výchovu dětí - dívky	54
Graf č. 23: Vhodnost nesezdaného soužití pro výchovu dětí - chlapci	54
Graf č. 24: Výhody nesezdaného soužití - dívky	55
Graf č. 25: Výhody nesezdaného soužití - chlapci.....	55
Graf č. 26: Význam manželství - dívky	56
Graf č. 27: Význam manželství – chlapci	56
Graf č. 28: Plánují dívky v budoucnu manželství?	57
Graf č. 29: Plánují chlapci v budoucnu manželství?	57
Graf č. 30: Důležitost uzavření manželství v souvislosti se založením rodina - dívky.....	58
Graf č. 31: Důležitost uzavření manželství v souvislosti se založením rodina - chlapci	58
Graf č. 32: Výhody manželství - dívky	59
Graf č. 33: Výhody manželství - chlapci.....	59
Graf č. 34: Důvody k opuštění manžela	60
Graf č. 35: Důvody k opuštění manželky.....	60

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník pro respondenty střední školy

DOTAZNÍK

1) **Jste?** (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Muž
- b) Žena

2) **Jaký je Váš věk?**

3) **Z jaké rodiny pocházíte?** (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Z úplné
- b) Z neúplné (jen jeden rodič)
- c) Jiné _____

4) **Máte v současné době partnera?** (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Ano
- b) Ne

5) **Kde nyní žijete?** (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Ve společné domácnosti s rodiči
- b) V samostatné domácnosti – žiji sám/a
- c) Ve společné domácnosti s partnerem
- d) Jiné – kde? _____

6) **Co plánujete po ukončení střední školy?** (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Studovat dál
- b) Pracovat
- c) Založit rodinu
- d) Cestovat
- e) Studovat a zároveň pracovat (mít brigádu)
- f) Nevím
- g) Jiné _____

7) **Co v budoucnu preferujete?** (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Vdát se/oženit se
- b) Založit rodinu a vstoupit do manželství
- c) Žít s partnerem ve společné domácnosti, ale nebýt manželé
- d) Mít partnera a žít odděleně
- e) Žít sám/sama
- f) Jiné _____

8) Plánujete v budoucnu mít děti? (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím - neplánuji
- d) Jiné _____

9) Co si myslíte, že má velký vliv na výchovu dětí? Možnost zaškrtnout více odpovědí

- a) Výchova
- b) Vztahy v rodině
- c) Kamarádi
- d) Škola
- e) Média
- f) Kroužky, záliby, mimoškolní aktivity
- g) Jiné _____

10) Jak si představujete společné soužití s partnerem? (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Nejprve si vyzkoušet společné bydlení a potom uzavřít manželství
- b) Uzavření manželství bez předchozího společného bydlení
- c) Společný život bez sňatku
- d) Mít partnera a nebydlet s ním v jedné domácnosti
- e) Nechci žít s partnerem, chci žít sám/sama

11) Co je pro vás u partnera/ partnerky důležité? Očíslujte od 1-5 (1- nejdůležitější, 5- nejméně důležité)

- a) Vzhled
- b) Povaha
- c) Inteligence
- d) Společné zájmy, životní směr
- e) Majetek

12) Je podle Vás pro výchovu dítěte vhodné žít v partnerství bez uzavření manželství (dále jen nesezdané soužití)?

- a) Ano
- b) Ne

13) Jaké jsou podle Vás výhody nesezdaného soužití? Možnost označit více odpovědí

- a) Volnější vztah, nezávislost
- b) Větší svoboda, rozhodování
- c) Finanční nezávislost, majetek
- d) Snazší rozchod
- e) Nevidím žádné výhody

14) Co podle Vás znamená manželství? (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Stvrzení lásky
- b) Pouze dokumentová záležitost
- c) Vztah s milovanou osobou do konce života
- d) Dočasný vztah s jedním parterem podložený dokumentem, nemusí být poslední
- e) Jiné _____

15) Plánujete v budoucnu vstoupit do manželství?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím
- d) Jiné _____

16) Je pro Vás důležité uzavřít manželství pro založení rodiny? (Zakroužkujte svoji odpověď)

- a) Pro založení rodiny je důležité uzavřít manželství
- b) Není pro mě důležité uzavřít manželství pro založení rodiny

17) Jaké jsou podle Vás výhody manželství? Možnost označit více odpovědí

- a) Jistota a opora v partnerovi
- b) Finanční jistota a pocit zabezpečení
- c) Rodinné zázemí
- d) Vzor pro děti
- e) Důkaz opravdové lásky
- f) Stejně příjmení
- g) Nevidím žádné výhody

18) Za jakých okolností byste opustili manžela/manželku? Možnost označit více odpovědí

- a) Nevěra
- b) Vážná nemoc
- c) Finanční problémy
- d) Dlouhodobé neshody
- e) Pracovní vytíženost
- f) Nezáměr o rodinu
- g) Jiný životní směr
- h) Nikdy bych neopustil/a manžela/manželku
- ch) Jiné _____